

Prezentare de ansamblu a jurisprudenței

Ediția în limba română
© Consiliul Europei - Curtea Europeană
a Drepturilor Omului, 2025

Prezentul document este un extras
din Raportul anual pe 2024 al Curții
Europene a Drepturilor Omului, Consiliul
Europei

Orice persoană care dorește să reproducă
și/sau să traducă integral sau parțial
acest document în format tipărit, online
sau în orice alt format ar trebui să
contacteze
publishing@echr.coe.int pentru instrucțiuni
suplimentare.

Atunci când citați acest document,
vă rugăm să menționați sursa:
„Raportul anual pe 2024 al Curții
Europene
a Drepturilor Omului, Consiliul Europei”.

Prezentul document poate fi
descărcat la adresa
<https://ks.echr.coe.int/web/echr-ks/case-law-updating>.

© Fotografie: Consiliul Europei, CEDO

Așezare în pagină: CEDO

Cuprins

Chestiuni generale

- 72** Dreptul internațional umanitar
Principiul „legalității”

Competență și admisibilitate

- 74** Jurisdicția statelor (art. 1)
75 Admisibilitatea (art. 34 și 35)
Calitatea de victimă și calitatea procesuală (*locus standi*) în cauzele privind schimbările climatice (art. 34)
Epuizarea căilor de atac interne (art. 35 § 1)
Competența de a soluționa cauzele împotriva Rusiei

Drepturi „esențiale”

- 80** Dreptul la viață (art. 2)
Dispariții forțate
81 Interzicerea sclaviei și a muncii forțate (art. 4)
Obligații pozitive
82 Dreptul la libertate și la siguranță (art. 5)
Arestarea sau detenția legală (art. 5 § 1)

Drepturi procedurale

- 84** Dreptul la un „proces echitabil” în materie civilă (art. 6 § 1)
Accesul la o instanță
Accesul la o instanță în cauzele privind schimbările climatice
86 Prezumția de nevinovăție (art. 6 § 2)
88 Dreptul la apărare (art. 6 § 3)
Asistența unui apărător [art. 6 § 3 lit. c)]

Alte drepturi și libertăți

- 89** Dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței (art. 8)
Obligații pozitive privind atenuarea efectelor schimbărilor climatice
Viața privată: aplicabilitate
Viața privată
Viața privată și domiciliul
97 Libertatea de gândire, de conștiință și de religie (art. 9)
Libertatea de religie
98 Interzicerea discriminării (art. 14)
Art. 14 coroborat cu art. 2
99 Interzicerea generală a discriminării (art. 1 din Protocolul nr. 12)
100 Protecția proprietății (art. 1 din Protocolul nr. 1)
Respectarea bunurilor
102 Libertatea de circulație (art. 2 din Protocolul nr. 4)
Libertatea de circulație

Alte dispoziții ale Convenției

- 104** Derogare în caz de stare de urgență (art. 15)
105 Restrângeri neprevăzute de Convenție (art. 18)

Cauze interstatale

Index cauze

Chestiuni generale ¹

Dreptul internațional umanitar

Principiul „legalității”

Hotărârea Marii Camere în cauza interstatală *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)*² a vizat numeroase încălcări ale Convenției și ale protocoalelor la aceasta în regiunea Crimeea în timpul evenimentelor în cursul cărora regiunea Crimeea (inclusiv orașul Sevastopol) ar fi fost integrată în Federația Rusă, precum și al unor evenimente ulterioare. Guvernul ucrainean a susținut că Federația Rusă este responsabilă de practici administrative care au dus la numeroase încălcări ale drepturilor omului, aceste practici făcând parte dintr-o campanie amplă și interconectată de represiune politică pusă în aplicare de Rusia cu scopul de a înăbuși orice opoziție politică.

Domeniul de aplicare temporal și teritorial al cererii nr. 20958/14 a fost limitat la perioada 27 februarie 2014 - 26 august 2015 și la teritoriul Crimeei, în timp ce cererea nr. 38334/18 nu a avut astfel de limitări temporale. Guvernul reclamant nu a solicitat soluționarea cauzelor individuale la care a făcut trimitere, ci mai degrabă a solicitat ca acestea să fie tratate ca dovezi ale unei practici administrative contrare Convenției. În consecință, capetele de cerere individuale cu privire la pretinse încălcări ale Convenției nu intrau în domeniul de aplicare al cauzei.

În decizia privind admisibilitatea³, Marea Cameră a statuat că faptele în litigiu vizate de cererea nr. 20958/14 erau sub „jurisdicția” Federației Ruse în sensul art. 1 din Convenție; a respins excepțiile preliminare ridicate de Guvernul pârât și a declarat admisibile capetele de cerere formulate de Guvernul reclamant cu privire la pretinsa existență a unor practici administrative contrare art. 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10 și 11 din Convenție, art. 1 și 2 din Protocolul nr. 1, art. 2 din Protocolul nr. 4, precum și art. 14 din Convenție, coroborate cu art. 8, 9, 10 și 11 din Convenție și cu art. 2 din Protocolul nr. 4 la Convenție. Marea Cameră a desfășurat ulterior o ședință cu privire la fondul cererii nr. 20958/14 și cu privire la admisibilitatea și fondul cererii nr. 38334/18 (privind, printre altele, tratamentul „deținuților politici ucraineni” în Crimeea, în alte părți ale Ucrainei, în Federația Rusă și în Belarus).

În această decizie, Marea Cameră a declarat admisibil capătul de cerere privind transferul prizonierilor din Crimeea în Rusia, care a fost de asemenea invocat în cererea nr. 20958/14, care între timp a fost adusă la cunoștința Federației Ruse, și a constatat o încălcare a Convenției și a protocoalelor la aceasta în ceea ce privește fiecare dintre capetele de cerere admisibile din cererea respectivă. De asemenea, a declarat cererea nr. 38334/18 admisibilă în parte și inadmisibilă în parte. Cu privire la fondul acestei cereri, Marea Cameră a constatat o încălcare a art. 3, 5, 6, 7, 8, 10 și 11 din Convenție, precum

¹ Prezentarea generală a fost întocmită de Direcția Jurisconsultului Curții și nu obligă Curtea.

² *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)* (MC), nr. 20958/14 și 38334/18, 25 iunie 2024. A se vedea, de asemenea, art. 35 (Competența de a soluționa cauzele împotriva Rusiei), art. 2 (Dreptul la viață - Dispariții forțate), art. 18 (Restrângeri neprevăzute de Convenție) și art. 33 (Cauze interstatale) de mai jos.

³ *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)* (dec.) (MC), nr. 20958/14 și 38334/18, 16 decembrie 2020.

și a art. 18 coroborat cu art. 5, 6, 8, 10 și 11. De asemenea, a rezervat aspectul privind reparația echitabilă și a indicat, în conformitate cu art. 46 din Convenție, că statul pârât ar trebui să ia toate măsurile pentru a asigura, cât mai curând posibil, returnarea în condiții de siguranță a prizonierilor relevanți transferați din Crimeea în închisori din Rusia.

Hotărârea Marii Camere prezintă caracter de noutate și o importanță deosebită, întrucât Curtea a stabilit, pentru prima dată, abordarea care trebuie urmată pentru a soluționa problema generală a „legalității”, astfel cum se prevede în diferite dispoziții ale Convenției, în cauze precum aceasta, în care un stat pârât care exercită un „control efectiv” asupra unei zone din afara teritoriului său recunoscut la nivel internațional înlocuiește legile în vigoare în zona respectivă cu propriile sale legi. Curtea a considerat că soluțiile sale jurisprudențiale anterioare în situații similare (precum în *Loizidou împotriva Turciei*⁴; *Mozer împotriva Republicii Moldova și Rusiei*⁵; *Ilașcu și alții împotriva Moldovei și Rusiei*⁶; și *Mamasakhlisi și alții împotriva Georgiei și Rusiei*⁷) nu pot fi aplicate în prezenta cauză, deoarece se refereau fie la „legea” unor entități nerecunoscute la nivel internațional care nu reflectă nicio tradiție juridică și judiciară compatibilă cu Convenția, fie la aplicarea în continuare a unui drept intern preexistent valabil în zona în discuție. În schimb, această cauză se referă la aplicarea, în Crimeea, a dreptului Federației Ruse (sau a „dreptului” autorităților locale, ca derivat al acestuia), care a înlocuit complet dreptul ucrainean aplicabil anterior și valabil după data semnării „Tratatului de aderare” dintre Rusia și „Republica Crimeea”. Întrucât faptele din prezenta cauză se încadrau atât în domeniul de aplicare al Convenției, cât și în cel al dreptului internațional umanitar (DIU) și întrucât Curtea a fost sesizată să interpreteze Convenția în lumina dispozițiilor relevante ale DIU, chestiunea generală a „legalității” a fost soluționată prin trimitere la acesta din urmă. Astfel cum a procedat deja în decizia privind admisibilitatea, Curtea a reiterat că nu are competența de a defini statutul Crimeei în raport cu dreptul internațional și că această chestiune nu

se încadrează în obiectul cauzei. Cu toate acestea, a făcut trimitere la normele DIU care definesc obligațiile unui stat ocupant (Regulamentul de la Haga din 1907⁸ și A patra Convenție de la Geneva din 1949⁹), în care se prevede în mod clar obligația de a menține legislația în vigoare pe teritoriul „ocupat” și de a nu o modifica, suspenda sau înlocui cu propria legislație a „puterii ocupante”, sub rezerva următoarelor trei situații excepționale: (i) necesitatea ca puterea ocupantă să înlăture orice amenințare directă la adresa propriei securități; (ii) obligația puterii ocupante de a-și îndeplini îndatoririle care îi revin în temeiul Convenției de la Geneva; sau (iii) necesitatea de a asigura „administrarea regulată” a teritoriului ocupat. Întrucât nu s-a dovedit existența uneia dintre aceste situații excepționale, Curtea a concluzionat că legislația rusă din Crimeea nu ar putea fi considerată „lege” în sensul Convenției și că nicio practică administrativă bazată pe legislația respectivă nu este „legală” sau „prevăzută de lege”. Același lucru era valabil și în ceea ce privește actele „instanțelor ruse” care își desfășurau activitatea în Crimeea după 18 martie 2014 (data semnării „Tratatului de aderare”), aceste „instanțe” neputând fi considerate „institute de lege” în sensul art. 6 § 1 din Convenție.

⁴ *Loizidou împotriva Turciei* (fond), 18 decembrie 1996, Culegere de hotărâri și decizii 1996-VI.

⁵ *Mozer împotriva Republicii Moldova și Rusiei* (MC), nr. 11138/10, 23 februarie 2016.

⁶ *Ilașcu și alții împotriva Moldovei și Rusiei* (MC), nr. 48787/99, CEDO 2004-VII.

⁷ *Mamasakhlisi și alții împotriva Georgiei și Rusiei*, nr. 29999/04 și 41424/04, 7 martie 2023.

⁸ (A patra) Convenție privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război și anexa la aceasta: Regulamentul privind respectarea legilor și obiceiurilor războiului pe uscat. Haga, 18 octombrie 1907.

⁹ (A patra) Convenție de la Geneva din 12 august 1949 privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război.

Competență și admisibilitate

Jurisdicția statelor (art. 1)

Decizia Marii Camere în cauza *Duarte Agostinho și alții împotriva Portugaliei și a altor 32 de state*¹⁰ a avut ca obiect obligațiile pozitive ale unui stat contractant în domeniul atenuării schimbărilor climatice, precum și admisibilitatea capetelor de cerere conexe.

Cererea a fost introdusă de mai mulți resortisanți portughezi cu reședință în Portugalia, fără ca aceștia să fi încercat să exercite vreo cale de atac internă. Reclamanții au invocat o încălcare a mai multor articole din Convenție, având în vedere efectele actuale și viitoare ale schimbărilor climatice, pe care le-au atribuit țării lor de origine și altor 32 de state, în special în legătură cu valurile de căldură, incendiile de pădure și fumul degajat de incendii, care le-au afectat viața, bunăstarea și sănătatea mintală, precum și confortul locuințelor.

Curtea a declarat cererea inadmisibilă. Aceasta a statuat că reclamanții se aflau sub jurisdicția Portugaliei (motivul teritorial), dar nu sub jurisdicția vreunui dintre celelalte state pârâte, niciunul dintre motivele pentru stabilirea competenței extrateritoriale definite de jurisprudența Curții nefiind aplicabil în circumstanțele cauzei (în ceea ce privește Ucraina, cererea fusese retrasă în mod expres și, prin urmare, scoasă de pe rol). În ceea ce privește Portugalia, s-a constatat că reclamanții nu epuizaseră căile de atac interne, în pofida existenței unui sistem cuprinzător de căi de atac eficiente *prima facie* în ordinea juridică națională.

Decizia Marii Camere este notabilă prin faptul că:

¹⁰ *Duarte Agostinho și alții împotriva Portugaliei și a altor 32 de state* (dec.) (MC), nr. 39371/20, 9 aprilie 2024. A se vedea, de asemenea, art. 34 (Calitatea de victimă și calitatea procesuală/*locus standi*) și art. 35 § 1 (Epuizarea căilor de atac interne) de mai jos.

i) Curtea a examinat, pentru prima dată, aplicabilitatea propriei jurisprudențe în materie de jurisdicție extrateritorială în cazul capetelor de cerere referitoare la schimbări climatice. Întrucât era clar faptul că reclamanții au formulat capete de cerere care nu corespundeau niciuneia din circumstanțele care, în cauze anterioare, avuseseră ca rezultat o constatare privind competența extrateritorială în temeiul art. 1 din Convenție, Curtea a examinat dacă există motive întemeiate pentru dezvoltarea jurisprudenței existente în materie de jurisdicție extrateritorială pe baza unei serii de „circumstanțe excepționale” și de „circumstanțe speciale” invocate de reclamanți. Observând caracteristicile specifice ale cauzelor privind schimbările climatice, astfel cum au fost explicate în hotărârea *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și altele împotriva Elveției*¹¹, precum și argumentele invocate de reclamanți, Curtea a concluzionat, totuși, că aceste elemente nu puteau servi, în sine, ca bază pentru crearea, prin interpretare judiciară, a unui nou motiv de competență extrateritorială sau ca justificare pentru extinderea celor existente. Aceasta a respins argumentul reclamanților potrivit căruia jurisdicția unui stat ar trebui să depindă de conținutul obligațiilor sale pozitive, având în vedere gravitatea efectelor schimbărilor climatice asupra drepturilor prevăzute de Convenție, și a refuzat în mod expres să extindă jurisdicția extrateritorială a părților contractante pe baza unui criteriu propus de „control asupra intereselor reclamanților protejate de Convenție” în domeniul schimbărilor climatice, pentru motivul că acest lucru ar duce la un nivel de incertitudine inacceptabil pentru state și ar implica o extindere nelimitată a

¹¹ *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și altele împotriva Elveției* (MC), nr. 53600/20, 9 aprilie 2024.

responsabilităților statelor prevăzute de Convenție față de orice persoane oriunde în lume. Curtea a respins totodată argumentul reclamanților potrivit căruia jurisdicția extrateritorială a altor state membre ale Uniunii Europene (UE) ar putea decurge din faptul că aceștia sunt totodată cetățeni ai UE ca urmare a naționalității lor portugheze.

ii) Cu privire la pretinsa jurisdicție a statelor pârâte, altele decât Portugalia, care își exercită jurisdicția teritorială în privința reclamanților, Curtea a refuzat invitația reclamanților de a aplica motivul referitor la „circumstanțe speciale” menționat în cauza *M.N. și alții împotriva Belgiei*¹², precizând că, în cea din urmă cauză, nu a constatat exercitarea extrateritorială de către statul pârât a jurisdicției sale și nici nu a intenționat să stabilească un criteriu separat pentru exercitarea jurisdicției, verificarea existenței unor „circumstanțe excepționale” echivalând, în cele din urmă, cu soluționarea problemei exercitării efective de către statul pârât a autorității sale sau a controlului său asupra reclamanților, în conformitate cu jurisprudența consacrată.

¹² *M.N. și alții împotriva Belgiei* (dec.) (MC), nr. 3599/18, pct. 113, 5 mai 2020.

Admisibilitatea (art. 34 și 35)

Calitatea de victimă și calitatea procesuală activă (*locus standi*) în cauzele privind schimbările climatice (art. 34)

Hotărârea Marii Camere în cauza *Verein Klima-Seniorinnen Schweiz și altele împotriva Elveției*¹³ și deciziile Marii Camere în cauzele *Duarte Agostinho și alții împotriva Portugaliei și a altor 32 de state*¹⁴ și *Carême împotriva Franței*¹⁵ au avut ca obiect aceeași chestiune esențială, și anume obligațiile pozitive ale unui stat contractant în domeniul atenuării schimbărilor climatice și admisibilitatea capetelor de cerere în materie.

În prima cauză (*Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și altele*, citată anterior), o asociație de drept elvețian, alcătuită din femei în vârstă preocupate de efectele încălzirii globale asupra condițiilor lor de viață și a sănătății lor, și patru reclamante individuale s-au plâns că autoritățile naționale nu au luat măsuri suficiente pentru a atenua efectele schimbărilor climatice. Instanțele superioare elvețiene au respins acțiunea acestora, considerând că acestea nu au fost afectate în mod suficient și direct de pretensele deficiențe. A doua cauză (*Duarte Agostinho și alții*, citată anterior) a fost introdusă de mai mulți resortisanți portughezi care locuiau în Portugalia și care, fără să fi încercat să exercite căile de atac interne, au invocat o încălcare a mai multor articole din Convenție, având în vedere efectele actuale și viitoare ale schimbărilor climatice, pe care le-au atribuit țării lor de origine și altor 32 de state, în special în legătură cu valurile de căldură, incendiile de pădure și fumul degajat de incendii, care le-au afectat viața, bunăstarea și sănătatea mintală, precum și confortul locuințelor. Reclamantul din a treia cauză (*Carême*, citată

anterior) a fost primar al unei comune franceze, Grande-Synthe, și a susținut că Franța nu a luat suficiente măsuri pentru a atenua schimbările climatice și că această insuficiență a implicat o încălcare a drepturilor sale prevăzute la art. 2 și 8 din Convenție, în special din cauza riscului de inundații legate de schimbările climatice la care comuna respectivă era expusă în viitor.

Principiile dezvoltate de Marea Cameră au condus la concluzii diferite în fiecare cauză. În *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și altele* (citată anterior), Curtea a constatat că cele patru reclamante individuale nu îndeplineau criteriile calității de victimă în sensul art. 34 din Convenție. În ceea ce privește asociația, Curtea a statuat că, având în vedere natura specială a schimbărilor climatice ca preocupare comună a omenirii și necesitatea de a promova partajarea între generații a eforturilor în domeniu, este oportun să se permită recurgerea la acțiuni în justiție din partea asociațiilor în contextul schimbărilor climatice. Cu toate acestea, pentru a respecta excluderea acțiunilor de interes public general (*actio popularis*) în temeiul Convenției, o asociație trebuie să respecte o serie de condiții enunțate în hotărâre, condiții care s-au dovedit a fi îndeplinite în această cauză.

În schimb, Curtea a declarat inadmisibile celelalte două cereri. În *Duarte Agostinho și alții* (citată anterior), aceasta a statuat că reclamanții se aflau sub jurisdicția Portugaliei (motivul teritorial), dar nu sub jurisdicția vreunui dintre celelalte state pârâte, niciunul dintre motivele pentru stabilirea competenței extrateritoriale definite de jurisprudența Curții nefiind aplicabil în circumstanțele cauzei (în ceea ce privește Ucraina, cererea fusese retrasă în mod expres și, prin urmare, scoasă de pe rol). În ceea ce privește Portugalia, s-a constatat că reclamanții nu epuizaseră căile de atac interne, în pofida existenței unui sistem cuprinzător de căi de atac eficiente *prima facie* în ordinea juridică națională. În cea de a treia cauză, *Carême* (citată

¹³ *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și altele împotriva Elveției* (MC), nr. 53600/20, 9 aprilie 2024. A se vedea, de asemenea, art. 6 § 1 (Accesul la o instanță) și art. 8 (Obligații pozitive) de mai jos.

¹⁴ *Duarte Agostinho și alții împotriva Portugaliei și a altor 32 de state* (dec.) (MC), nr. 39371/20, 9 aprilie 2024. A se vedea, de asemenea, art. 1 (Jurisdicția statelor) de mai sus și art. 35 § 1 (Epuizarea căilor de atac interne) de mai jos.

¹⁵ *Carême împotriva Franței* (dec.) (MC), nr. 7189/21, 9 aprilie 2024.

anterior), capetele de cerere formulate de reclamant au fost considerate incompatibile *ratione personae* cu Convenția, întrucât reclamantul plecase din Grande-Synthe și nu avea nicio proprietate acolo sau altă legătură relevantă cu această comună. În plus, art. 34 din Convenție nu îi dădea dreptul de a depune o cerere în numele comunei în calitate sa de fost (sau chiar actual) primar al acesteia.

Hotărârea și deciziile Marii Camere indică numeroase evoluții ale jurisprudenței. Astfel, în cauza *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și altele* (citată anterior):

i) Curtea a introdus un nou concept, cel de „partajare între generații a eforturilor”, în jurisprudența sa referitoare la schimbările climatice. Aceasta a constatat că, deși obligațiile legale care decurg pentru state în temeiul Convenției se extind la persoanele care trăiesc în prezent, este clar că generațiile viitoare riscă să suporte povara tot mai mare a consecințelor eșecurilor și omisiunilor de astăzi în ceea ce privește combaterea schimbărilor climatice. Partajarea între generații a eforturilor a avut astfel o importanță deosebită în acest context. Prin angajamentul lor față de Convenția-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice, statele părți și-au asumat sarcina să ocrotească sistemul climatic în interesul generațiilor prezente și viitoare ale omenirii.

Curtea a considerat „partajarea între generații a eforturilor” ca factor de recunoaștere a recurgerii la acțiuni în justiție din partea asociațiilor și, mai precis, a calității lor procesuale active în fața Curții în contextul schimbărilor climatice. În special, având în vedere natura specială a schimbărilor climatice ca preocupare comună a omenirii și urgența combaterii efectelor nefaste ale acestora, Curtea a considerat oportun să recunoască, în acest context specific, importanța încuviințării acordate unei asociații să introducă o acțiune în justiție cu scopul de a obține protecția drepturilor fundamentale ale unor persoane care sunt sau riscă să fie afectate de efectele nefaste ale schimbărilor climatice, mai degrabă decât să se bazeze exclusiv pe proceduri inițiate în nume propriu de fiecare persoană în parte.

ii) Curtea a subliniat necesitatea de a face și de a menține distincția dintre calitatea de victimă a persoanelor fizice și calitatea procesuală (*locus standi*) a asociațiilor care acționau în numele persoanelor care se plâng de o încălcare a drepturilor lor prevăzute de

Convenție.

a) În ceea ce privește calitatea de victimă în sensul art. 34 din Convenție în contextul capetelor de cerere privind schimbările climatice, Curtea nu a identificat niciun motiv pentru a repune în discuție principiul potrivit căruia o asociație nu poate să invoce considerente de sănătate sau efecte nocive și probleme legate de schimbările climatice cu care doar persoanele fizice se pot confrunta. În ceea ce le privește pe acestea din urmă care acționează în calitate de reclamânți individuali, Curtea a statuat că acestea trebuie să demonstreze că au fost afectate personal și direct de o acțiune sau omisiune a autorităților statului în lumina a două criterii fundamentale: a) expunerea intensă a reclamantului la efectele nefaste ale schimbărilor climatice, și b) nevoia imperioasă de a asigura protecția individuală a reclamantului, ca urmare a absenței sau insuficienței unor măsuri rezonabile de reducere a prejudiciului. Curtea a subliniat că pragul care trebuie atins pentru stabilirea calității de victimă în cauzele privind schimbările climatice trebuie să fie deosebit de ridicat, întrucât în Convenție nu se recunoaște posibilitatea de a iniția o acțiune de interes public sau general (*actio popularis*). Pentru a stabili dacă acest prag este atins într-un anumit caz, va fi nevoie de o examinare aprofundată a circumstanțelor concrete ale cauzei, precum situația existentă la nivel local și existența unor particularități și vulnerabilități individuale. Analiza Curții va include, de asemenea, în mod neexhaustiv, considerații legate de: natura și obiectul capătului de cerere formulat de reclamant în temeiul Convenției; caracterul real/îndepărtat și/sau probabilitatea efectelor negative ale schimbărilor climatice în timp; impactul specific asupra vieții, sănătății sau bunăstării reclamantului; amploarea și durata efectelor nefaste; amploarea riscului (localizat sau general); și natura vulnerabilității reclamantului.

b) În ceea ce privește calitatea procesuală (*locus standi*) a asociațiilor, Curtea a constatat că considerațiile speciale referitoare la schimbările climatice impun ca asociațiilor să li se recunoască posibilitatea ca, în anumite condiții, să aibă calitate procesuală pentru a reprezenta în fața Curții membrii ale căror drepturi susțin că au fost sau vor fi afectate. Curtea a stabilit următoarele criterii pentru a recunoaște unei asociații calitate procesuală (*locus standi*) de a introduce o cerere cu privire la o pretinsă încălcare de către un stat

contractant a obligației sale de a lua măsuri adecvate pentru a proteja persoanele particulare împotriva efectelor nefaste ale schimbărilor climatice: a) aceasta trebuia să fi fost legal constituită în țara în cauză sau să aibă calitate procesuală în țara respectivă; b) trebuia să fie în măsură să demonstreze că urmărește un scop specific, conform cu obiectivele sale statutare, în vederea apărării drepturilor fundamentale ale membrilor săi sau ale altor persoane afectate aflate sub jurisdicția țării, indiferent dacă aceasta se limitează sau nu la acțiuni colective pentru protecția acestor drepturi împotriva amenințărilor legate de schimbările climatice; și c) trebuia să fie în măsură să demonstreze că poate fi considerată într-adevăr ca fiind reprezentativă și abilitată să acționeze în numele membrilor săi ori al altor persoane afectate aflate sub jurisdicția țării, a căror viață, sănătate sau bunăstare, astfel cum sunt protejate de Convenție, sunt expuse unor amenințări specifice sau unor consecințe nefaste specifice legate de schimbările climatice, ținând seama în mod corespunzător de factori precum scopul constituirii asociației, caracterul nelucrative al activităților sale, natura și întinderea activităților sale din țara în cauză, numărul membrilor săi și reprezentativitatea sa, principiile și transparența guvernantei sale și aspectul dacă, în general, în circumstanțele specifice ale unei cauze, acordarea calității procesuale asociației servește intereselor unei bune administrări a justiției. De asemenea, Curtea a făcut precizarea potrivit căreia calitatea procesuală a unei asociații nu va fi supusă unei obligații distincte de a stabili că persoanele în numele cărora a fost sesizată Curtea

ar fi îndeplinit ele însele condițiile de acordare a calității de victimă, care se aplică persoanelor fizice în domeniul schimbărilor climatice (a se vedea rezumatul de la punctul anterior).

În schimb, în cea de a treia cauză, *Carême* (citată anterior), aplicând principiile generale privind calitatea de victimă a persoanelor fizice în contextul capetelor de cerere întemeiate pe art. 2 și 8 și referitoare la schimbările climatice, astfel cum sunt definite în *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și altele împotriva Elveției* (citată anterior) și rezumate mai sus, Curtea a subliniat necesitatea de a face în mod strict distincție între apărarea intereselor urmărită printr-o *actio popularis* - nerecunoscută în sistemul Convenției - și situațiile în care există într-adevăr o necesitate imperioasă de a asigura protecția individuală a unui reclamant împotriva atingerilor pe care efectele schimbărilor climatice le-ar putea aduce exercitării drepturilor sale fundamentale. În speță, reclamantul nu îndeplinea criteriile referitoare la calitatea de victimă, indiferent de calitatea pe care o invoca, și anume cea de cetățean sau de fost rezident al Grande-Synthe. În plus, cu privire la argumentul reclamantului potrivit căruia acesta a introdus cererea la Curte în calitatea sa de fost primar al Grande-Synthe, Curtea a făcut trimitere la jurisprudența sa consacrată, potrivit căreia autoritățile descentralizate care exercită funcții publice, indiferent de gradul lor de autonomie față de organele centrale - ceea ce se aplică colectivităților teritoriale, inclusiv comunelor - sunt considerate „organizații guvernamentale” fără calitatea de a sesiza Curtea în temeiul art. 34 din Convenție.

Epuizarea căilor de atac interne (art. 35 § 1)

Decizia Marii Camere în cauza *Duarte Agostinho și alții împotriva Portugaliei și a altor 32 de state*¹⁶ a avut ca obiect obligațiile pozitive ale unui stat contractant în domeniul atenuării schimbărilor climatice, precum și admisibilitatea capetelor de cerere în materie.

Cererea fusese introdusă de mai mulți resortisanți portughezi cu reședința în Portugalia, fără ca aceștia să fi încercat să exercite vreo cale de atac internă. Reclamantii au invocat o

încălcare a mai multor articole din Convenție, având în vedere efectele actuale și viitoare ale schimbărilor climatice, pe care le-au atribuit țării lor de origine și altor 32 de state, în special în legătură cu valurile de căldură, incendiile de pădure și fumul degajat de incendii, care le-au afectat viața, bunăstarea și sănătatea mintală, precum și confortul locuințelor.

Curtea a declarat cererea inadmisibilă. Aceasta a statuat că reclamantii se aflau sub jurisdicția Portugaliei (motivul teritorial), dar nu sub jurisdicția vreunui dintre celelalte state pârâte, niciunul dintre motivele pentru stabilirea competenței extrateritoriale definite de

¹⁶ *Duarte Agostinho și alții împotriva Portugaliei și a altor 32 de state* (dec.) (MC), nr. 39371/20, 9 aprilie 2024. A se vedea, de asemenea, art. 1 (Jurisdicția statelor) și art. 34 (Calitatea de victimă și *locus standi*) de mai sus.

jurisprudența Curții nefiind aplicabil în circumstanțele cauzei (în ceea ce privește Ucraina, cererea fusese retrasă în mod expres și, prin urmare, scoasă de pe rol). În ceea ce privește Portugalia, s-a constatat că reclamanții nu epuizaseră căile de atac interne, în pofida existenței unui sistem cuprinzător de căi de atac eficiente *prima facie* în ordinea juridică națională.

Decizia Marii Camere este notabilă deoarece Curtea a considerat că este greu de admis viziunea asupra subsidiarității susținută de reclamanți, potrivit căreia Curtea ar trebui să se pronunțe cu

privire la problema schimbărilor climatice înainte ca instanțele din statele pârâte să fi avut posibilitatea să facă acest lucru. O astfel de poziție este total contrară principiului subsidiarității care stă la baza întregului sistem al Convenției și, mai precis, regulii epuizării căilor de atac interne. Curtea nu este o instanță de prim grad de jurisdicție; nu are capacitatea, și nu face parte din funcția sa de instanță internațională, de a se pronunța cu privire la un mare număr de cauze care presupun stabilirea faptelor de bază, sarcină care, în principiu și în interesul efectivității, revine instanțelor naționale.

Competența de a soluționa cauzele împotriva Rusiei

Hotărârea Marii Camere în cauza interstatală *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)*¹⁷ a vizat numeroase încălcări ale Convenției și ale protocoalelor la aceasta în regiunea Crimeea în timpul evenimentelor în cursul cărora regiunea Crimeea (inclusiv orașul Sevastopol) ar fi fost integrată în Federația Rusă, precum și al unor evenimente ulterioare. Guvernul ucrainean a susținut că Federația Rusă este responsabilă de practici administrative care au dus la numeroase încălcări ale drepturilor omului, aceste practici făcând parte dintr-o campanie amplă și interconectată de represiune politică pusă în aplicare de Rusia cu scopul de a înăbuși orice opoziție politică.

Domeniul de aplicare temporal și teritorial al cererii nr. 20958/14 a fost limitat la perioada 27 februarie 2014 - 26 august 2015 și la teritoriul Crimeei, în timp ce cererea nr. 38334/18 nu a avut astfel de limitări temporale. Guvernul reclamant nu a solicitat soluționarea cauzelor individuale la care a făcut trimitere, ci mai degrabă a solicitat ca acestea să fie tratate ca dovezi ale unei practici administrative contrare Convenției. În consecință, capetele de cerere individuale cu privire la pretinse încălcări ale Convenției nu intrau în domeniul de aplicare al cauzei.

În decizia privind admisibilitatea¹⁸, Marea Cameră a statuat că faptele în litigiu vizate de cererea nr. 20958/14 erau sub „jurisdicția” Federației Ruse în sensul art. 1 din Convenție; a respins excepțiile preliminare ridicate de Guvernul pârât și a declarat admisibile capetele de cerere formulate de Guvernul reclamant cu privire la pretinsa existență a unor practici administrative contrare art. 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10 și 11 din Convenție, art. 1 și 2 din Protocolul nr. 1, art. 2 din Protocolul nr. 4, precum și art. 14 din Convenție, coroborate cu art. 8, 9, 10 și 11 din Convenție și cu art. 2 din Protocolul nr. 4 la Convenție. Marea Cameră a desfășurat ulterior o ședință cu privire la fondul cererii nr. 20958/14 și cu privire la admisibilitatea și fondul cererii nr. 38334/18 (privind, printre altele, tratamentul „deținuților politici ucraineni” în Crimeea, în alte părți ale Ucrainei, în Federația Rusă și în Belarus).

În această decizie, Marea Cameră a declarat admisibil capătul de cerere privind transferul prizonierilor din Crimeea în Rusia, care a fost de asemenea invocat în cererea nr. 20958/14, care între timp a fost adusă la cunoștința Federației Ruse, și a constatat o încălcare a Convenției și a protocoalelor la aceasta în ceea ce privește fiecare dintre capetele de cerere admisibile din cererea respectivă. De asemenea, a declarat cererea nr. 38334/18 admisibilă în parte și inadmisibilă în parte. Cu privire la fondul acestei cereri, Marea Cameră a constatat o încălcare a art. 3, 5, 6, 7, 8, 10 și 11 din Convenție, precum

¹⁷ *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)* (MC), nr. 20958/14 și 38334/18, 25 iunie 2024. A se vedea, de asemenea, Dreptul internațional umanitar (Principiul „legalității”) de mai sus și la art. 2 (Dreptul la viață - Dispariții forțate), art. 18 (Restrângeri neprevăzute de Convenție) și art. 33 (Cauze interstatuale) de mai jos.

¹⁸ *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)* (dec.) (MC), nr. 20958/14 și 38334/18, 16 decembrie 2020.

și a art. 18 coroborat cu art. 5, 6, 8, 10 și 11. De asemenea, a rezervat aspectul privind reparația echitabilă și a indicat, în conformitate cu art. 46 din Convenție, că statul pârât ar trebui să ia toate măsurile pentru a asigura, cât mai curând posibil, returnarea în condiții de siguranță a prizonierilor relevanți transferați din Crimeea în închisori din Rusia.

Hotărârea Marii Camere este importantă prin faptul că Curtea a reafirmat principiile privind propria competență aplicabile în cauzele individuale îndreptate împotriva Federației Ruse, care fuseseră recent definite de o Cameră în cauza *Pivkina și alții împotriva Rusiei*¹⁹. Faptele sau omisiunile în discuție: i) pot fi anterioare datei de 16 septembrie 2022, respectiv data încetării Rusiei de a mai fi parte contractantă la Convenție; (ii) pot avea loc după data încetării; sau (iii) pot să înceapă anterior datei încetării și să continue ulterior acesteia. În timp ce, pentru prima categorie, Curtea avea competența de a soluționa capetele de cerere respective, orice cerere referitoare la fapte și omisiuni din a doua categorie era incompatibilă *ratione personae* cu dispozițiile Convenției. În ceea ce privește a treia categorie, Curtea a reiterat că, pentru a stabili competența sa temporală, era esențial să se identifice, în fiecare cauză specifică, momentul exact în care a avut loc pretinsa ingerință, ținând seama atât de faptele în litigiu, cât și de sfera de aplicare a dreptului garantat de Convenție a cărui încălcare este invocată. În cauzele în care ingerința a avut loc anterior datei încetării, dar nerepararea acesteia a avut loc ulterior datei încetării, data ingerinței este cea care se ia în considerare pentru stabilirea competenței temporale a Curții. Astfel, în ceea ce privește cererea nr. 38334/18, Curtea a stabilit, inclusiv în ceea ce privește practicile administrative, că avea competență ulterior datei încetării pentru o privare de libertate care începuse înainte de această dată ca urmare a efectului continuu al măsurii privative de libertate.

¹⁹ *Pivkina și alții împotriva Rusiei* (dec.), nr. 2134/23 și alte 6, pct. 46-54, 6 iunie 2023.

Drepturi „esențiale”

Dreptul la viață (art. 2)

Dispariții forțate

Hotărârea Marii Camere în cauza interstatală *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)*²⁰ a vizat numeroase încălcări ale Convenției și ale protocoalelor la aceasta în regiunea Crimeea în timpul evenimentelor în cursul cărora regiunea Crimeea (inclusiv orașul Sevastopol) ar fi fost integrată în Federația Rusă, precum și al unor evenimente ulterioare. Guvernul ucrainean a susținut că Federația Rusă este responsabilă de practici administrative care au dus la numeroase încălcări ale drepturilor omului, aceste practici făcând parte dintr-o campanie amplă și interconectată de represiune politică pusă în aplicare de Rusia cu scopul de a înăbuși orice opoziție politică.

Domeniul de aplicare temporal și teritorial al cererii nr. 20958/14 a fost limitat la perioada 27 februarie 2014 - 26 august 2015 și la teritoriul Crimeei, în timp ce cererea nr. 38334/18 nu a avut astfel de limitări temporale. Guvernul reclamant nu a solicitat soluționarea cauzelor individuale la care a făcut trimitere, ci mai degrabă a solicitat ca acestea să fie tratate ca dovezi ale unei practici administrative contrare Convenției. În consecință, capetele de cerere individuale cu privire la preținse încălcări ale Convenției nu intrau în domeniul de aplicare al cauzei.

În decizia privind admisibilitatea²¹, Marea

Cameră a statuat că faptele în litigiu vizate de cererea nr. 20958/14 erau sub „jurisdicția” Federației Ruse în sensul art. 1 din Convenție; a respins excepțiile preliminare ridicate de Guvernul pârât și a declarat admisibile capetele de cerere formulate de Guvernul reclamant cu privire la preținsa existență a unor practici administrative contrare art. 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10 și 11 din Convenție, art. 1 și 2 din Protocolul nr. 1, art. 2 din Protocolul nr. 4, precum și art. 14 din Convenție, coroborate cu art. 8, 9, 10 și 11 din Convenție și cu art. 2 din Protocolul nr. 4 la Convenție. Marea Cameră a desfășurat ulterior o ședință cu privire la fondul cererii nr. 20958/14 și cu privire la admisibilitatea și fondul cererii nr. 38334/18 (privind, printre altele, tratamentul „deținuților politici ucraineni” în Crimeea, în alte părți ale Ucrainei, în Federația Rusă și în Belarus).

În această decizie, Marea Cameră a declarat admisibil capătul de cerere privind transferul prizonierilor din Crimeea în Rusia, care a fost de asemenea invocat în cererea nr. 20958/14, care între timp a fost adusă la cunoștința Federației Ruse, și a constatat o încălcare a Convenției și a protocoalelor la aceasta în ceea ce privește fiecare dintre capetele de cerere admisibile din cererea respectivă. De asemenea, a declarat cererea nr. 38334/18 admisibilă în parte și inadmisibilă în parte. Cu privire la fondul acestei cereri, Marea Cameră a constatat o încălcare a art. 3, 5, 6, 7, 8, 10 și 11 din Convenție, precum și a art. 18 coroborat cu art. 5, 6, 8, 10 și 11. De asemenea, a rezervat aspectul privind reparația echitabilă și a indicat, în conformitate cu art. 46 din Convenție, că statul pârât ar trebui să ia toate măsurile pentru a asigura, cât mai curând posibil, returnarea în condiții de siguranță a prizonierilor

²⁰ *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)* (MC), nr. 20958/14 și 38334/18, 25 iunie 2024. A se vedea, de asemenea, Dreptul internațional umanitar (Principiul „legalității”) și art. 35 (Competența de a soluționa cauzele împotriva Rusiei) de mai sus, precum și art. 18 (Restrângeri neprevăzute de Convenție) și art. 33 (Cauze interstatuale) de mai jos.

²¹ *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)* (dec.) (MC), nr. 20958/14 și 38334/18, 16 decembrie 2020.

relevanți transferați din Crimeea în închisori din Rusia.

Hotărârea Marii Camere este importantă, întrucât Curtea a statuat că, atunci când se stabilește existența unei practici administrative constând în dispariții forțate care contravine art. 2 din Convenție, examinarea globală nu ar trebui să se limiteze numai la persoanele care, în cele din urmă, nu au mai fost găsite. Chiar dacă prezumția decesului se aplica numai acestor persoane, Curtea a considerat că următorii factori aveau o importanță deosebită în contextul general al unui număr mare de cazuri de priveri nelegale de libertate și al perioadei relativ scurte în care au avut loc răpirile: răpirile au fost săvârșite de persoane ale căror acțiuni au implicat responsabilitatea statului pârât; faptul că victimele erau în principal activiști pro-ucraineni, jurnaliști și tătari din Crimeea, care au fost percepuți ca oponenți ai evenimentelor ce se desfășurau în Crimeea la momentul respectiv; faptul că răpirile au urmat un anumit model și au

fost utilizate ca mijloc de intimidare și persecutare a unor astfel de persoane în cadrul aplicării unei strategii globale a statului pârât de suprimare a opoziției existente în Crimeea față de „ocupația” rusă. În speță, au existat 43 de cazuri documentate de dispariții, dar numai opt dintre persoanele răpite erau încă dispărute, locul și soarta acestora rămânând necunoscute; majoritatea persoanelor în cauză au fost puse în libertate la scurt timp după dispariția lor. Cu toate acestea, Curtea a considerat că au existat „suficient de numeroase” cazuri de răpire încât să constituie un model sau un sistem („repetarea unor acte”) care pune viața în pericol și astfel era de natură să declanșeze aplicabilitatea art. 2 în ceea ce privește practica administrativă respectivă. În plus, autoritățile de urmărire penală din statul pârât au refuzat în mod sistematic să efectueze o anchetă eficientă privind susținerile credibile referitoare la disparițiile forțate.

Interzicerea sclaviei și a muncii forțate (art. 4)

Obligații pozitive

Hotărârea pronunțată în cauza *F.M. și altele împotriva Rusiei*²² a avut ca obiect neîndeplinirea, de către stat, a obligației de protejare împotriva traficului de persoane și aservirii a lucrătoarelor migrante aflate în situație de ședere ilegală și a obligației de anchetare a infracțiunilor comise împotriva acestora.

Reclamantele erau femei aduse în Rusia din țările lor de origine (Kazahstan și Uzbekistan) și exploatate în magazine de proximitate pentru perioade cuprinse între 6 luni și 10 ani. Acestea au fost deposedate de actele lor de identitate și constrânse să presteze muncă neremunerată în condiții dificile, pe durate anormal de lungi, fără pauze sau zile libere. Nu au fost semnate contracte de muncă, iar statutul reclamantelor de lucrătoare migrante străine nu fusese regularizat. Acestea stăteau închise în magazine sub

supraveghere atentă, în condiții îngrozitoare, și au fost victimele unor acte de violență (bătăi cauzatoare de vătămări grave, violuri, sarcini forțate, avorturi forțate și îndepărtarea copiilor născuți în captivitate). Reclamantele au reușit în cele din urmă să scape sau au fost eliberate. Ca răspuns la plângerile penale depuse de reclamante cu ajutorul ONG-urilor, autoritățile naționale au efectuat anchete preliminare, în care s-au emis decizii de neîncepere a urmăririi penale.

Reclamantele s-au plâns că autoritățile nu le-au protejat împotriva traficului, exploatării și violenței și, în special, nu au adoptat un cadru legislativ adecvat, nu au luat măsuri operaționale și nu au efectuat o anchetă penală eficientă. Curtea a constatat că reclamantele au fost victime ale traficului transfrontalier și ale aservirii și că statul pârât nu și-a îndeplinit obligațiile pozitive (de fond și procedurale) de a le proteja, încălcând art. 4 din Convenție.

i) Hotărârea este notabilă deoarece este

²² *F.M. și altele împotriva Rusiei*, nr. 71671/16 și 40190/18, 10 decembrie 2024. A se vedea, de asemenea, art. 14 (Interzicerea discriminării) de mai jos.

prima în care Curtea a recunoscut „aservirea” în afara unui context național. În special, Curtea a definit tratamentul la care au fost supuse reclamantele ca „trafic transfrontalier de persoane” și „aservire”. În ceea ce privește prima încadrare, aceasta a făcut trimitere la definiția internațională a traficului de persoane²³, găsind numeroase probe pentru a concluziona că au fost prezente toate cele trei elemente constitutive ale infracțiunii respective („acțiune”, „mijloace” și „scop”). În ceea ce privește „scopul”, reclamantele au fost „cel puțin” supuse „muncii forțate” și, în plus, au fost obligate să locuiască în proprietatea angajatorilor lor fără nicio posibilitate de a-și schimba situația, având sentimentul că situația lor era permanentă și puțin probabil să se schimbe. Totodată, această situație a constituit „aservire” în sensul art. 4 (a se compara cu *Siliadin împotriva Franței*²⁴ și *C.N. și V. împotriva Franței*²⁵, ambele referitoare la aservire domestică).

ii) Alte două elemente ale hotărârii pot fi evidențiate:

a) Curtea a identificat, pentru prima dată, o încălcare a tuturor celor trei obligații pozitive prevăzute la art. 4 (cadru legislativ și administrativ; măsuri operaționale adecvate de protecție; și o anchetă eficientă [a se compara cu *Siliadin împotriva Franței* (citată anterior, pct. 148) și *S.M. împotriva Croației*²⁶, privind cadrul penal și desfășurarea eficientă a anchetei];

b) Curtea a subliniat necesitatea de a integra, în dreptul penal intern, definiția internațională a traficului de persoane, menționând dispozițiile ghidului legislativ actualizat privind Protocolul de la Palermo, potrivit cărora consimțământul pentru exploatarea preconizată nu ar trebui să fie utilizat pentru a apăra sau a scuza infracțiunea și nu are nicio incidență asupra existenței sau inexistenței traficului de persoane, iar consimțământul unui copil este irelevant, deoarece copiii sunt considerați lipsiți de capacitatea de a-și da consimțământul.

²³ Art. 3 din Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate (Protocolul de la Palermo).

²⁴ *Siliadin împotriva Franței*, nr. 73316/01, pct. 120 și 129, CEDO 2005-VII.

²⁵ *C.N. și V. împotriva Franței*, nr. 67724/09, pct. 79 și 94, 11 octombrie 2012.

²⁶ *S.M. împotriva Croației* (MC), nr. 60561/14, pct. 346, 25 iunie 2020.

Dreptul la libertate și la siguranță (art. 5)

Arestarea sau detenția legală (art. 5 § 1)

Hotărârea pronunțată în cauza *Aydın Sefa Akay împotriva Turciei*²⁷ a avut ca obiect reținerea și arestarea preventivă, precum și percheziția corporală a unui judecător al unei instanțe internaționale și percheziția efectuată la domiciliul său, deși judecătorul, în temeiul statutului acestei instanțe, beneficia de imunitate diplomatică.

Reclamantul, resortisant turc și diplomat de carieră, era judecător în cadrul Mecanismului Internațional Rezidual pentru tribunale penale al Organizației Națiunilor Unite („mecanismul”) și lucra la un caz, de la distanță, de la domiciliul său din Istanbul. La scurt timp după tentativa de lovitură de stat militară din 2016, din Turcia, s-a demarat o anchetă penală împotriva angajaților Ministerului Afacerilor Externe suspectați de implicare într-o organizație teroristă armată, FETÖ/PDY (considerată de autorități ca fiind în spatele tentativei de lovitură de stat). În cursul acestei anchete, reclamantul a fost reținut, supus unei percheziții corporale și plasat în arest preventiv. Poliția a efectuat de asemenea o percheziție domiciliară și a ridicat, printre altele, calculatoare, telefoane mobile și două cărți care ar dovedea legătura reclamantului cu FETÖ/PDY. Reclamantul a fost declarat vinovat de apartenență la o organizație teroristă armată și condamnat la 7 ani și 6 luni de închisoare. În cursul procedurii penale, acesta a invocat, în mod repetat și fără succes, imunitatea diplomatică în calitate de judecător al mecanismului [art. 29 din Statutul mecanismului adoptat prin *Rezoluția 1966 (2010)* a Consiliului de Securitate]. În pofida unei note verbale din partea Biroului pentru afaceri juridice al ONU și a unui ordin al președintelui mecanismului privind încetarea tuturor procedurilor judiciare împotriva

reclamantului și asigurarea punerii în libertate a acestuia, autoritățile și instanțele turce s-au bazat pe statut, pe Convenția asupra privilegiilor și imunităților Națiunilor Unite și Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice, pentru a concluziona că reclamantul nu beneficiase de imunitate absolută, ci doar de imunitate funcțională limitată la acțiunile îndeplinite în cadrul atribuțiilor sale de judecător și că, în orice caz, nu putea invoca imunitatea în fața autorităților statului pe care îl reprezenta sau al cărui resortisant era. Această interpretare a fost în cele din urmă confirmată de Curtea Constituțională.

Curtea a constatat o încălcare a art. 5 § 1 din Convenție. Aceasta a considerat că interpretarea dată de instanțele naționale imunității diplomatice a reclamantului nu a fost previzibilă și nici conformă cu cerințele principiului securității juridice prevăzut la art. 5 § 1, întrucât lectura obișnuită a dispozițiilor relevante din tratatele internaționale, confirmată oficial de președintele mecanismului (acționând în numele Secretarului General al ONU) și de Biroul pentru afaceri juridice al ONU, a permis să se considere în mod cert că reclamantul beneficia efectiv de imunitate diplomatică deplină, inclusiv atunci când lucra de la distanță în conformitate cu cadrul de funcționare al mecanismului. În plus, insecuritatea juridică a fost agravată de o întârziere considerabilă în evaluarea imunității sale diplomatice. În fine, Curtea a statuat că arestarea preventivă a reclamantului nu putea fi justificată în temeiul art. 15 din Convenție (Turcia notificase o derogare în temeiul acestei dispoziții). În sfârșit, Curtea a respins cererea reclamantului pentru punere imediată în libertate, formulată în temeiul art. 46 din Convenție.

Hotărârea este notabilă din mai multe motive. În special, Curtea:

- a constatat, pentru prima dată, că

²⁷ *Aydın Sefa Akay împotriva Turciei*, nr. 59/17, 23 aprilie 2024. A se vedea, de asemenea, art. 8 (Viața privată și domiciliul) și art. 15 (Derogare în caz de stare de urgență) de mai jos.

principiile definite în jurisprudența sa privind independența puterii judecătorești naționale, garant independent al justiției și al statului de drept, trebuie să se aplice *mutatis mutandis* judecătorilor și instanțelor internaționale, independența acestora fiind, de asemenea, o condiție *sine qua non* pentru buna administrare a justiției;

- a constatat că nu are competența de a pronunța o hotărâre oficială cu privire la imunitatea diplomatică a reclamantului ca atare, examinând mai degrabă dacă poziția instanțelor naționale îndeplinește cerințele de previzibilitate și de securitate juridică în sensul art. 5 § 1 din Convenție. În această privință, Curtea a subliniat că, în general, principiul securității juridice ar putea fi compromis dacă instanțele naționale ar introduce în jurisprudența lor excepții care ar fi contrare literei dispozițiilor legale aplicabile sau ar adopta o interpretare extensivă care ar nega garanțiile procedurale prevăzute de lege pentru

protecția membrilor corpului judiciar împotriva ingerințelor. Curtea a constatat că reclamantul părea să fi avut dreptul la imunitate diplomatică deplină, inclusiv inviolabilitatea persoanei sale și a reședinței sale private și la protecție împotriva oricărei forme de arestare sau detenție, în temeiul dreptului internațional;

- a considerat că problema imunității diplomatice a unei persoane arestate trebuie evaluată rapid și temeinic, orice întârziere nejustificată fiind incompatibilă cu art. 5 § 1, deoarece face inutilă orice protecție care ar putea fi acordată în temeiul imunității respective;

- a declarat, în vederea analizei imunității, că sfera de aplicare a privilegiilor și imunităților unui trimis diplomatic nu este pe deplin transpozabilă unui judecător al unei instanțe internaționale, întrucât scopul final în acest din urmă context este de a proteja independența puterii judecătorești, inclusiv în raport cu statul al cărui resortisant este acesta.

Drepturi procedurale

Dreptul la un proces echitabil în materie civilă (art. 6 § 1)

Accesul la o instanță

Hotărârea Marii Camere în cauza *Fabbri și alții împotriva San Marino*²⁸ a avut ca obiect nesoluționarea unor pretenții civile formulate în cadrul unui proces penal, ca urmare a lipsei de acțiune a organelor de cercetare penală, care a dus la prescrierea infracțiunilor respective.

Reclamanții erau părți vătămate în două proceduri penale fără legătură între ele. Judecătorul de instrucție investit cu judecarea cauzelor lor nu a luat nicio măsură de cercetare; acuzațiile s-au prescris, iar procesele penale au încetat.

Reclamanții s-au plâns, în temeiul art. 6 § 1 din Convenție, că din cauza lipsei de acțiune a autorităților, dreptul lor de acces la o instanță a fost încălcat, întrucât nu s-a pronunțat nicio hotărâre cu privire la pretențiile lor civile formulate în cadrul procesului penal. Cu privire la primii doi reclamanți, Marea Cameră a constatat că aceștia, întrucât nu solicitaseră calitate oficială de „parte civilă” în conformitate cu dreptul intern, nu au demonstrat importanța pe care au acordat-o asigurării dreptului lor la despăgubiri financiare pentru orice prejudiciu suferit: procedura cu privire la acești doi reclamanți nu a implicat astfel pronunțarea unei hotărâri „asupra încălcării drepturilor și obligațiilor cu caracter civil”, astfel încât art. 6 nu se aplica în cazul lor (inadmisibil ca fiind incompatibil *ratione materiae*). În schimb, al treilea reclamant (minor la momentul faptelor) formulase o astfel de cerere oficială (declarație

depusă de mama sa în numele său): în plus, procedura penală a afectat componenta civilă, deoarece o cerere de constituire ca parte civilă a împiedicat introducerea sau continuarea oricărei proceduri civile în paralel, până la soluționarea procedurii penale și, prin urmare, a prevalat asupra oricărei proceduri civile. Art. 6 era astfel aplicabil procedurii în cauza celui de al treilea reclamant. Pe fond, Marea Cameră a constatat neîncălcarea art. 6 § 1 cu privire la al treilea reclamant. Autoritățile nu au comis nicio neregulă procedurală în ceea ce privește încetarea procesului penal, dar a existat o disfuncție în sistemul intern (inacțiunea organelor de cercetare penală, care a avut ca efect încetarea a aproximativ 800 de procese penale). Cu toate acestea, nici reclamantul însuși, nici părinții săi, în numele său, nu i-au urmărit cu diligență interesele, formulând pretențiile civile foarte târziu în cursul procedurii. Acesta ar fi putut iniția o acțiune civilă separată, fie la momentul preinsei infracțiunii, fie ulterior încetării procesului penal, această din urmă cale fiind încă deschisă la momentul examinării cauzei de către Marea Cameră. În aceste condiții, Curtea a concluzionat că nu s-a adus atingere esenței efective a dreptului celui de-al treilea reclamant, astfel încât nu se putea afirma că i s-a refuzat accesul la o instanță care să hotărască asupra încălcării drepturilor sale cu caracter civil.

Hotărârea este importantă în măsura în care Marea Cameră a clarificat criteriile relevante pentru a putea adopta o abordare coerentă și omogenă, atât pentru stabilirea aplicabilității

²⁸ *Fabbri și alții împotriva San Marino* (MC), nr. 6319/21 și alte 2, 24 septembrie 2024.

art. 6, cât și pentru examinarea pe fond în raport cu acest articol, cu privire la acțiunile civile în despăgubire alăturate acțiunilor penale.

i) În ceea ce privește aplicabilitatea art. 6 § 1, deși nici art. 6 § 1, nici orice altă dispoziție a Convenției nu s-ar putea interpreta ca obligând părțile contractante să permită exercitarea de acțiuni civile în cadrul proceselor penale, în cazul în care un stat prevede o astfel de posibilitate (elementele de drept comparat indicând acest lucru în majoritatea părților contractante), trebuie îndeplinite următoarele cerințe pentru ca art. 6 § 1 să se aplice sub aspect civil:

a) reclamantul trebuie să aibă un drept material cu caracter civil (cum ar fi repararea prejudiciului suferit) recunoscut în dreptul intern;

b) legiuitorul național trebuie să fi conferit victimei unei infracțiuni un drept procedural de a exercita acest drept cu caracter civil în cadrul procedurii penale judiciare în litigiu, precum și în etapa relevantă a acestei proceduri;

c) victima unei pretinse infracțiuni trebuie să fi demonstrat în mod clar importanța pe care a acordat-o protecției dreptului cu caracter civil în discuție, chiar dacă instanțele penale ar putea avea competență, invocând acest drept prin intermediul canalului adecvat, în conformitate cu principiile cadrului juridic intern. În special:

- în cazul în care dreptul intern a prevăzut o calitate formală de „parte civilă” în cadrul procedurii penale, art. 6 s-ar aplica numai dacă și din momentul în care reclamantul a depus o cerere oficială pentru obținerea acestei calități, chiar dacă nu s-a pronunțat încă o decizie cu privire la cerere;

- în sistemele naționale care au abordări mai flexibile și mai puțin formaliste, art. 6 s-ar aplica dacă și din momentul în care este clar faptul că acțiunea reclamantului vizează exercitarea unui drept cu caracter civil, având în vedere principiile sistemului intern respectiv;

- cu toate acestea, Curtea poate totuși să considere că demersurile întreprinse de un reclamant pentru a invoca și/sau a-și exercita dreptul cu caracter civil în discuție au fost, *prima facie*, lipsite de validitate din punct de vedere procedural sau material, ori că a fost inadecvat sau chiar abuziv ca reclamantul să fi încercat să formuleze astfel de pretenții pe calea penală, cum ar fi cazul, de exemplu, în situația în care chestiunea respectivă ar fi doar de natură civilă sau în cazul în care termenele legale de prescriere sau orice termene relevante aplicabile în acest stadiu s-ar fi împlinit deja;

d) dreptul cu caracter civil invocat în cadrul procedurii penale nu ar fi trebuit să fie urmărit în mod activ (cu alte cuvinte, o procedură care nu ar

fi suspendată) în paralel, în fața unei alte instanțe și nu trebuie să fi făcut obiectul unei hotărâri sau soluții pronunțate de altă instanță;

e) procedura penală ar trebui să fie decisivă pentru dreptul cu caracter civil în discuție (ar trebui să afecteze latura civilă), iar această cerință ar putea fi considerată îndeplinită, de exemplu, în următoarele situații:

- a existat o obligație a judecătorului de a soluționa pretențiile civile, în tot sau în parte, sau judecătorul a făcut acest lucru în practică;

- procedura penală a prevalat asupra oricărei proceduri civile, fie în sensul că respectiva procedură penală ar pune capăt sau ar suspenda orice procedură civilă deja pendinte (sau ar interzice unui reclamant să introducă și să continue orice procedură civilă în paralel), fie în sensul că soluționarea pretențiilor civile a fost legată de constatările din cadrul procedurii penale.

ii) În ceea ce privește fondul unui capăt de cerere referitor la accesul la o instanță în cadrul procedurii penale:

a) de regulă, încetarea procesului penal, ceea ce înseamnă că o acțiune civilă nu a putut fi soluționată în cadrul acestuia, nu a dus la o încălcare a dreptului de acces la o instanță dacă aceasta s-a bazat pe motive legale care nu au fost aplicate nici în mod arbitrar, nici în mod nerezonabil și dacă reclamantul a avut *ab initio* o cale alternativă de atac de natură să permită pronunțarea unei hotărâri privind pretențiile civile în cauză;

b) cu toate acestea, în împrejurările excepționale în care încetarea legală a procesului a fost rezultatul unei disfuncționalități grave a sistemului intern (cum ar fi, de exemplu, lipsa totală de acțiune a autorităților), Curtea, după ce a evaluat comportamentul reclamantului, ar putea fi solicitată să examineze disponibilitatea oricărei alte căi deschise acestuia, pentru a stabili dacă a fost încălcată însăși esența dreptului. În special:

- în cazul în care încetarea a fost doar parțial rezultatul unei disfuncționalități grave a sistemului național și în cazul în care reclamantul a contribuit la acest rezultat (de exemplu, prin inacțiune, neglijență sau rea-credință), este suficient ca acesta să fi avut la dispoziție o altă cale de atac, fie *ab initio*, fie după încetare, pentru a se constata că esența dreptului nu a fost afectată (fără a aduce atingere niciunui capăt de cerere privind durata procedurii, care ar face obiectul unei examinări separate în conformitate cu criteriile relevante definite de jurisprudența Curții);

- în mod excepțional, în cazul în care disfuncționalitatea gravă a sistemului național ar fi fost motivul unic sau decisiv care a dus la încetarea procesului, Curtea ar putea să constate că reclamantul avea o încredere legitimă ca aceste pretenții să fie soluționate pe această cale, indiferent de orice altă cale de atac disponibilă *ab initio*, și că, având în vedere faptele specifice

care i-au fost prezentate, nu ar fi fost rezonabil să se aștepte din partea acestuia să recurgă la orice cale de atac civilă disponibilă după încetare. În acest caz, Curtea ar concluziona că statul nu și-a îndeplinit obligația de a acorda reclamantului un acces efectiv la o instanță, întrucât s-a adus atingere înseși esenței acestui drept.

Accesul la o instanță în cauzele privind schimbările climatice

Hotărârea Marii Camere în cauza *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și altele împotriva Elveției*²⁹ a avut ca obiect obligațiile pozitive ale unui stat contractant în domeniul atenuării schimbărilor climatice, precum și admisibilitatea capetelor de cerere conexe.

Reclamantele, o asociație de drept elvețian, alcătuită din femei în vârstă preocupate de efectele încălzirii globale asupra condițiilor lor de viață și a sănătății lor, și patru reclamante individuale s-au plâns că autoritățile naționale nu au luat măsuri suficiente pentru a atenua efectele schimbărilor climatice. Instanțele superioare elvețiene au respins acțiunea acestora, considerând că acestea nu au fost afectate în mod suficient și direct de pretensele deficiențe.

Curtea a constatat că art. 6 § 1 din Convenție era aplicabil capătului de cerere formulat de asociația reclamantă, în măsura în care se referea la punerea efectivă în aplicare a măsurilor de atenuare prevăzute de dreptul în vigoare, și că această dispoziție fusese încălcată.

dezavantajate semnificativ în ceea ce privește reprezentarea, să își apere drepturile prevăzute de Convenție și să solicite obținerea de măsuri corective adecvate pentru pretensele neîndepliniri ale obligațiilor și omisiuni imputate autorităților. În plus, având în vedere principiile responsabilității comune și subsidiarității, Curtea a subliniat rolul fundamental pe care instanțele naționale l-au jucat în litigiile referitoare la schimbările climatice și a subliniat importanța accesului la justiție în acest domeniu.

În ceea ce privește art. 6 § 1 (latura civilă) din Convenție, hotărârea este importantă, întrucât Curtea a remarcat că, deși principiile generale referitoare la aplicabilitatea acestei dispoziții sunt valabile în contextul actual al schimbărilor climatice, aplicarea acestor principii poate impune luarea în considerare a particularităților litigiilor privind clima. Curtea a subliniat, în special, rolul acțiunilor în justiție introduse de asociații în contextul schimbărilor climatice ca mijloc prin care persoanele afectate de schimbările climatice, inclusiv cele care sunt

²⁹ *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și altele împotriva Elveției* (MC), nr. 53600/20, 9 aprilie 2024. A se vedea, de asemenea, art. 34 (Calitatea de victimă și calitatea procesuală/*locus standi*) de mai sus și art. 8 (Obligații pozitive) de mai jos.

Prezumția de nevinovăție (art. 6 § 2)

Hotărârea Marii Camere în cauza *Nealon și Hallam împotriva Regatului Unit*³⁰ privea refuzarea acordării de despăgubiri pentru o eroare judiciară, ca urmare a anulării condamnărilor reclamanților pentru motivul că „nu se întemeiau pe baze solide”.

Cauza vine în continuarea cauzei *Allen împotriva Regatului Unit*³¹. Condamnărilor celor doi reclamanți au fost anulate de Curtea de Apel (Secția penală) cu motivarea că acestea „nu se întemeiau pe baze solide”, având în vedere noile probe care au apărut. Reclamanții au solicitat ulterior despăgubiri pentru „eroare judiciară” [art. 133 alin. (1) din Legea din 1998 privind justiția penală, „legea”]. Criteriul legal inițial prevăzut la art. 133 alin. (1) prevedea ca un fapt nou ori recent descoperit să demonstreze, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că a avut loc o eroare judiciară (fără ca legea să dea o definiție a termenului respectiv). În urma hotărârii pronunțate de Marea Cameră în cauza *Allen* (citată anterior) din 2014, legea a fost modificată pentru a introduce un nou articol 133(1ZA), care definea „eroarea judiciară” ca având loc „dacă și numai dacă un fapt nou sau recent descoperit demonstrează dincolo de orice îndoială rezonabilă că persoana nu a săvârșit infracțiunea”. Cererile reclamanților au fost respinse de Secretarul de stat pentru Justiție („Secretarul pentru Justiție”), întrucât cei doi reclamanți nu îndeplineau acest criteriu.

Reclamanții au susținut, în contextul art. 6 § 2 din Convenție, că respingerea cererilor lor de despăgubire a adus atingere dreptului lor la prezumția de nevinovăție. Marea Cameră a constatat că legătura dintre soluționarea acțiunii penale și ulterioara acțiune în despăgubire era suficientă pentru ca art. 6 § 2 să fie aplicabil (astfel cum a procedat în cauza *Allen*, citată anterior, pct. 106-108), dar că nu a fost încălcat acest articol. Analiza efectuată de Secretarul pentru Justiție s-a axat exclusiv pe natura specifică și pe efectul faptului nou sau recent descoperit care au dus la anularea condamnării, iar refuzarea acordării despăgubirii nu le-a imputat reclamanților răspunderea penală prin reflectarea unei opinii potrivit căreia aceștia ar fi

fost vinovați, la nivel penal, de săvârșirea infracțiunii și nici nu a sugerat că acțiunea penală ar fi trebuit să fi fost soluționată în mod diferit.

Hotărârea Marii Camere este importantă din mai multe puncte de vedere.

i) În ceea ce privește aplicabilitatea art. 6 § 2, Curtea a considerat că, chiar dacă atenția unei instanțe decizionale în cadrul acțiunii în despăgubire s-a concentrat pe impactul faptului nou sau recent descoperit asupra achitării sau încetării urmăririi penale a reclamantului, mai degrabă decât pe vinovăția sau nevinovăția acestuia, în general, acest lucru a fost suficient pentru a declara că articolul este aplicabil dacă instanța decizională era totodată obligată să evalueze probele din dosarul penal.

ii) În special în ceea ce privește cererile de rambursare a cheltuielilor de judecată și cererile de despăgubire formulate de foști inculpați, Curtea a declarat în mod expres ceea ce fusese admis în mod tacit în cauza *Allen*, și anume că nu mai era necesar sau de dorit să se mențină distincția dintre achitare și încetarea urmăririi penale, ceea ce ar oferi un nivel mai ridicat de protecție persoanelor care au fost achitate prin hotărâre definitivă (astfel cum s-a dezvoltat în jurisprudența Curții în urma cauzei *Sekanina împotriva Austriei*³²). Aceasta a considerat că, deși, la prima vedere, încetarea urmăririi penale ar putea să nu pară a avea același efect de exonerare ca o achitare, la o examinare mai atentă, realitatea era mult mai nuanțată: procedurile penale ar putea înceta deoarece pur și simplu nu au existat suficiente probe pentru urmărirea penală; pe de altă parte, în cazul în care ar exista numeroase probe care să permită urmărirea penală sau chiar condamnarea, încetarea urmăririi penale sau achitarea ar putea avea un caracter pur tehnic. În plus, importanța încetării urmăririi penale ar putea varia de la un caz la altul, precum și de la un sistem juridic la altul. Curtea a remarcat, de asemenea, că distincția dintre încetarea urmăririi penale și achitarea definitivă pe fond nu a fost aplicată în ceea ce privește alte categorii de cauze similare, și anume acțiunile civile în despăgubire exercitate de victime și acțiunile disciplinare. În consecință, Curtea a hotărât că, pe viitor, indiferent de natura procedurii conexe ulterioare și indiferent

³⁰ *Nealon și Hallam împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 32483/19 și 35049/19, 11 iunie 2024.

³¹ *Allen împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 25424/09, CEDO 2013.

³² *Sekanina împotriva Austriei*, 25 august 1993, seria A nr. 226-A.

dacă procesul penal s-a încheiat printr-o achitare sau o încetare a urmăririi penale, hotărârile și motivarea instanțelor decizionale interne în această procedură conexă ulterioară ar încălca art. 6 § 2 dacă ar echivala cu imputarea răspunderii penale în sarcina unui reclamant, adică ar reflecta o opinie potrivit căreia acesta a fost vinovat în sensul normei penale privind săvârșirea unei infracțiuni.

iii) Curtea a subliniat că art. 6 § 2, ca atare, nu garantează dreptul la despăgubiri unei persoane a cărei condamnare penală a fost anulată; că art. 3 din Protocolul nr. 7 nu constituie o formă de *lex specialis* care să excludă aplicarea art. 6 § 2 în cazul cererilor de despăgubire pentru o eroare judiciară; că aceasta dispoziție nu poate fi interpretată ca dând naștere unui drept la o astfel de despăgubire opozabil statelor contractante care nu au ratificat Protocolul nr. 7; și că art. 3 din Protocolul nr. 7 nu definește „eroarea judiciară”, lăsând această definiție la latitudinea fiecărui stat contractant.

iv) Curtea a clarificat faptul că art. 6 § 2 în sens mai larg - care nu se limitează la contextul anumitor proceduri penale și al protecției persoanelor nevinovate din punct de vedere juridic împotriva tratării lor de către funcționarii publici și autorități ca și cum ar fi vinovate de o infracțiune - proteja nevinovăția în fața legii (și anume, nevinovăția față de norma penală), nu o prezumție de nevinovăție *de facto*. Prin urmare, în cauzele care implică refuzarea acordării unei despăgubiri pentru o eroare judiciară, un astfel de refuz ar încălca art. 6 § 2 numai dacă reclamantului i s-ar imputa efectiv răspunderea penală. În special, o constatare negativă, în sensul că nu se putuse demonstra, ținând cont de un standard foarte ridicat al probei „dincolo de orice îndoială rezonabilă”, că un reclamant nu săvârșise o infracțiune - prin referire la un fapt nou sau recent descoperit ori un alt temei - nu a echivalat cu o constatare pozitivă a faptului că acesta nu săvârșise infracțiunea.

Dreptul la apărare (art. 6 § 3)

Asistența unui apărător [art. 6 § 3 lit. c)]

Hotărârea pronunțată în cauza *Bogdan împotriva Ucrainei*³³ s-a referit la validitatea unei declarații de renunțare la dreptul la un avocat, semnate de o persoană care era dependentă de droguri și prezenta simptome de sevraj.

Reclamantul a fost invitat la secția de poliție pentru audiere, fiind bănuț de furt prin efracție. Acesta a scris și a semnat o notă în care afirma că renunță la dreptul său la un avocat și că această decizie nu era rezultatul vreunei dificultăți financiare. Mai târziu, în aceeași zi, un anchetator a efectuat o reconstituire la fața locului a evenimentului, la care a participat și reclamantul. A doua zi, acesta a fost arestat oficial. Câteva săptămâni mai târziu, un centru local de tratament pentru dependență a informat organul de urmărire penală că reclamantul suferea de o tulburare psihică din cauza dependenței sale de opioide și amfetamină. Totuși, chiar înainte ca aceste informații să fie dezvăluite, în timp ce reclamantul se afla în arestul poliției, o ambulanță fusese chemată pentru acesta de 11

ori, ca urmare a simptomelor severe de sevraj de care suferea. La momentul judecării cauzei, reclamantului i s-a desemnat, la cererea sa, un avocat din oficiu. La sfârșitul procesului, acesta a fost declarat vinovat de furt calificat prin efracție și condamnat la 6 ani de închisoare. Condamnarea s-a bazat în principal pe probe strânse în absența unui avocat, în pofida obiecției reclamantului potrivit căreia renunțarea sa la dreptul la avocat a fost semnată în absența unui avocat și că atât renunțarea, cât și reconstituirea la fața locului au avut loc în timp ce suferea de simptome de sevraj. Cererea de revizuire extraordinară a hotărârii a fost respinsă cu motivarea că, în circumstanțele specifice ale cauzei, renunțarea era validă în temeiul dreptului intern.

Curtea a constatat o încălcare a art. 6 § 1 și § 3 lit. c) din Convenție. Aceasta a evaluat caracterul echitabil general al procedurii în lumina criteriilor definite de jurisprudența sa (*Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit*³⁴ și *Beuze împotriva*

³³ *Bogdan împotriva Ucrainei*, nr. 3016/16, 8 februarie 2024.

³⁴ *Ibrahim și alții împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 50541/08 și alte 3, pct. 274, 13 septembrie 2016.

*Belgiei*³⁵) și a concluzionat că instanțele naționale nu abordaseră în mod suficient aspectele-cheie ale cauzei, și anume starea mintală a reclamantului la momentul reconstituirii la fața locului, validitatea renunțării sale la dreptul la un avocat și impactul acestei renunțări asupra caracterului echitabil al procesului în ansamblu. Printre factorii suplimentari luați în considerare de Curte s-a numărat faptul că reclamantul se afla în detenție neînregistrată la momentul semnării renunțării și că dreptul intern excludea, în principiu, acceptarea renunțărilor de la persoanele cu tulburări psihice cauzate de dependență.

Hotărârea este notabilă prin faptul că, pentru prima dată, Curtea a declarat că simptomele de sevraj constituie o formă de vulnerabilitate care poate, în principiu, să pună la îndoială validitatea unei renunțări la dreptul la un avocat, acest fapt obligând instanțele naționale să stabilească în mod convingător dacă, în pofida acestei vulnerabilități, renunțarea la asistența juridică a fost voluntară și validă în raport cu circumstanțele specifice ale fiecărei cauze.

³⁵ *Beuze împotriva Belgiei* (MC), nr. 71409/10, pct. 150, 9 noiembrie 2018.

Alte drepturi și libertăți

Dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței (art. 8)

Obligații pozitive privind atenuarea efectelor schimbărilor climatice

Hotărârea Marii Camere în cauza *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și altele împotriva Elveției*³⁶ s-a referit la obligațiile pozitive ale unui stat contractant în domeniul atenuării schimbărilor climatice, precum și la admisibilitatea capetelor de cerere în materie.

Reclamantele, o asociație de drept elvețian, alcătuită din femei în vârstă preocupate de efectele încălzirii globale asupra condițiilor lor de viață și a sănătății lor, și patru reclamante individuale s-au plâns că autoritățile naționale nu au luat măsuri suficiente pentru a atenua efectele schimbărilor climatice. Instanțele superioare elvețiene au respins acțiunea acestora, considerând că acestea nu au fost afectate în mod suficient și direct de pretinsele deficiențe.

Curtea a constatat că cele patru reclamante individuale nu îndeplineau criteriile calității de victimă în sensul art. 34 din Convenție. În ceea ce privește asociația, Curtea a statuat că, având în vedere natura specială a schimbărilor climatice ca preocupare comună a omenirii și necesitatea de a promova partajarea între generații a eforturilor în domeniu, este oportun să se permită recurgerea la acțiuni în justiție din partea asociațiilor în contextul schimbărilor climatice. Cu toate acestea, pentru a respecta excluderea acțiunilor

de interes public general (*actio popularis*) în temeiul Convenției, o asociație trebuie să respecte o serie de condiții prezentate în hotărâre, condiții care s-au dovedit a fi îndeplinite în această cauză. Curtea a statuat, de asemenea, că art. 8 era aplicabil în cauză, întrucât includea dreptul persoanelor la o protecție efectivă, din partea autorităților statului, împotriva efectelor nefaste grave ale schimbărilor climatice asupra vieții, sănătății, bunăstării și calității vieții acestora. Constatând că Elveția nu și-a respectat obligațiile pozitive care îi revin în temeiul art. 8 prin faptul că nu a acționat în timp util și într-un mod adecvat în vederea conceperii și punerii în aplicare a legislației și a măsurilor relevante, aceasta a concluzionat că, în consecință, a fost încălcat art. 8 din Convenție.

Curtea a subliniat că poate soluționa chestiuni legate de schimbările climatice numai în limitele exercitării competenței sale în temeiul art. 19 din Convenție. Măsurile menite să combată schimbările climatice și efectele nefaste ale acestora necesită acțiuni legislative, atât în ceea ce privește cadrul politic, cât și în diferite domenii sectoriale. Astfel de acțiuni depind, așadar, în mod necesar de procesul decizional democratic. Competența instanțelor naționale și a Curții a fost complementară acestor procese democratice.

Curtea a remarcat, de asemenea, că, în ultimii

³⁶ *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și altele împotriva Elveției* (MC), nr. 53600/20, 9 aprilie 2024. A se vedea, de asemenea, art. 34 (Calitatea de victimă și calitatea procesuală/*locus standi*) și art. 6 § 1 (Accesul la o instanță) de mai sus.

ani, cunoștințele științifice, atitudinile socio-politice și normele juridice au evoluat în ceea ce privește problema necesității de a proteja mediul, în special în contextul schimbărilor climatice. Degradarea mediului a cauzat și poate cauza efecte negative grave și potențial ireversibile asupra exercitării drepturilor omului. Având în vedere elementele de care dispunea, Curtea a procedat la analiza sa, considerând ca fiind stabilită existența unor indicii suficient de fiabile că schimbările climatice antropice există, că acestea reprezintă, atât în prezent, cât și pentru viitor, o amenințare gravă la adresa exercitării drepturilor omului garantate de Convenție, că statele sunt conștiente de acest lucru și sunt capabile să ia măsuri pentru abordarea eficientă a acestora și că se preconizează că riscurile relevante vor fi mai mici dacă încălzirea este limitată la 1,5°C, comparativ cu nivelurile preindustriale.

i) Curtea a introdus un nou concept, cel de „partajare între generații a eforturilor”, în jurisprudența sa referitoare la schimbările climatice. Aceasta a constatat că, deși obligațiile legale care decurg pentru state în temeiul Convenției se extind la persoanele care trăiesc în prezent, este clar că generațiile viitoare riscă să suporte povara tot mai mare a consecințelor eșecurilor și omisiunilor de astăzi în ceea ce privește combaterea schimbărilor climatice. Partajarea între generații a eforturilor a avut astfel o importanță deosebită în acest context. Prin angajamentul lor față de *Convenția-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice*, statele părți și-au asumat sarcina să ocrotească sistemul climatic în interesul generațiilor prezente și viitoare ale omenirii.

Curtea a considerat „partajarea între generații a eforturilor” ca factor de recunoaștere a recurgerii la acțiuni în justiție din partea asociațiilor și, mai precis, a calității lor procesuale active în fața Curții în contextul schimbărilor climatice. În special, având în vedere natura specială a schimbărilor climatice ca preocupare comună a omenirii și urgența combaterii efectelor nefaste ale acestora, Curtea a considerat oportun să recunoască, în acest context specific, importanța încuviințării acordate unei asociații să introducă o acțiune în justiție cu scopul de a obține protecția drepturilor fundamentale ale unor persoane care sunt sau riscă să fie afectate de efectele nefaste ale schimbărilor climatice, mai degrabă decât să se bazeze exclusiv pe proceduri inițiate în nume

propriu de fiecare persoană în parte.

ii) Curtea a specificat, de asemenea, condițiile în care art. 2 și 8 din Convenție devin aplicabile capetelor de cerere privind acțiunea sau inacțiunea statului în contextul schimbărilor climatice. Pentru ca art. 2 să se aplice, a trebuit să se stabilească existența unui risc „real și iminent” pentru viață, înțeles ca referindu-se la o amenințare gravă și reală la adresa vieții unui anumit reclamant, care poate fi suficient verificată și care implică un element de proximitate materială și temporală între amenințare și prejudiciul în litigiu. În ceea ce privește art. 8, Curtea a declarat, pentru prima dată, că acesta trebuie considerat ca incluzând dreptul persoanelor la o protecție efectivă, din partea autorităților statului, împotriva efectelor nefaste grave ale schimbărilor climatice asupra vieții, sănătății, bunăstării și calității vieții acestora. Totuși, faptul că drepturile prevăzute la art. 8 erau într-adevăr în joc sau nu și faptul că această dispoziție se aplica în fiecare caz sau nu era supusă unor criterii similare celor enunțate mai sus, referitoare la calitatea de victimă a persoanelor particulare sau calitatea procesuală a asociațiilor, iar Curtea va răspunde întotdeauna la această întrebare de la caz la caz.

iii) În ceea ce privește marja de apreciere aplicabilă în contextul schimbărilor climatice, Curtea a făcut o distincție, în ceea ce privește întinderea marjei de apreciere, între, pe de o parte, angajamentul statului față de necesitatea combaterii schimbărilor climatice și a efectelor nefaste ale acestora și stabilirea scopurilor și a obiectivelor necesare în această privință și, pe de altă parte, alegerea de către stat a mijloacelor adecvate pentru atingerea acestor obiective. În ceea ce privește primul aspect, natura și gravitatea amenințării, precum și consensul general cu privire la mizele legate de realizarea obiectivului primordial de protecție eficientă a climei au impus acordarea unei marje reduse de apreciere statelor. În ceea ce privește cel din urmă aspect, și anume alegerea mijloacelor, marja de apreciere trebuia să fie largă.

iv) Curtea a definit, pentru prima dată, sfera obligațiilor pozitive care le revin statelor în temeiul art. 8 în contextul schimbărilor climatice. În acest scop, a distins trei tipuri de măsuri: măsuri de atenuare, măsuri de adaptare și garanții procedurale, toate fiind în principiu necesare pentru a evalua dacă statul a acționat în limitele marjei sale de apreciere. În ceea ce privește măsurile de *atenuare*, Curtea va examina dacă

autoritățile interne competente, fie ele legislative, executive sau judiciare, au ținut seama în mod corespunzător de necesitatea: a) de a adopta măsuri generale care stabilesc calendarul ce trebuie respectat pentru realizarea neutralității emisiilor de dioxid de carbon, în conformitate cu obiectivul primordial care corespunde angajamentelor naționale și/sau mondiale de atenuare a schimbărilor climatice; b) de a stabili obiective și traiectorii intermediare de reducere a emisiilor care sunt considerate adecvate pentru a permite, în principiu, atingerea obiectivelor naționale globale de reducere a emisiilor în termenele stabilite; c) de a furniza informații din care să reiasă dacă au respectat în mod corespunzător obiectivele relevante sau că depun eforturi în acest sens; d) de a actualiza obiectivele relevante cu diligența necesară și pe baza celor mai bune cunoștințe disponibile; și e) de a acționa în timp util și într-un mod adecvat și consecvent în ceea ce privește elaborarea și punerea în aplicare a legislației și a măsurilor relevante. Aprecierea de către Curte a îndeplinirii cerințelor sus-menționate va avea, în principiu, un caracter global, ceea ce înseamnă că o lacună într-o anumită privință nu va trebui în mod necesar să conducă la constatarea unei încălcări. În plus, se impunea completarea măsurilor de atenuare sus-menționate cu măsuri de *adaptare*

menite să atenueze cele mai grave sau iminente consecințe ale schimbărilor climatice: acestea trebuiau să fie instituite și aplicate în mod efectiv, pe baza celor mai bune dovezi disponibile și în conformitate cu structura generală a obligațiilor pozitive ale statului în acest context. În cele din urmă, trebuie luate în considerare următoarele două tipuri de garanții *procedurale*: a) informațiile relevante și, în special, concluziile studiilor relevante deținute de autoritățile publice trebuiau să fie puse la dispoziția publicului și, în special, a persoanelor care ar putea fi afectate de reglementările și măsurile în cauză sau de absența acestora; b) era necesară instituirea unor proceduri care să asigure luarea în considerare, în cadrul procesului decizional, a opiniilor populației.

v) În ceea ce privește măsurile individuale și generale întemeiate pe art. 46 din Convenție, având în vedere complexitatea și natura chestiunilor implicate, Curtea nu poate să indice măsurile precise sau prescriptive care trebuie puse în aplicare. Prin urmare, a lăsat la latitudinea Comitetului de Miniștri să supravegheze, pe baza informațiilor furnizate de statul pârât, adoptarea de măsuri prin care se urmărește să se asigure faptul că autoritățile naționale s-au conformat cerințelor Convenției, astfel cum au fost clarificate în hotărâre.

Viața privată: aplicabilitate

Decizia pronunțată în cauza *Dian împotriva Danemarcei*³⁷ s-a referit la aplicabilitatea art. 8 din Convenție în cazul cerșetoriei.

Reclamantul, cetățean român, a fost găsit vinovat de cerșetorie pe o stradă pietonală din Copenhaga. A fost condamnat la 20 de zile de închisoare (pedeapsa a luat în considerare condamnarea sa anterioară pentru cerșetorie), iar banii găsiți asupra sa au fost confiscați.

Curtea a concluzionat că art. 8 din Convenție nu se aplică faptelor cauzei și că respectivul capăt de cerere este, prin urmare, incompatibil *ratione materiae* cu dispozițiile Convenției.

Decizia este importantă în măsura în care circumscrie sfera de aplicare a hotărârii *Lacatus împotriva Elveției*³⁸, aplicând principiile și criteriile enunțate în această hotărâre circumstanțelor specifice ale cauzei, dar, spre

deosebire de hotărârea *Lacatus* (citată anterior), concluzionând că art. 8 nu este aplicabil.

i) Curtea a clarificat că nu concluzionase anterior că există un drept la cerșetorie, ca atare, în temeiul art. 8 din Convenție. Aceasta a explicat că, dacă situația economică și socială a unei persoane era atât de inumană și precară încât demnitatea sa umană să fi fost grav compromisă și dacă cerșetoria era pentru acea persoană un mijloc pentru a depăși această situație, atunci dreptul de a apela la alții pentru asistență prin cerșetorie reprezenta esența însăși a drepturilor protejate de art. 8 din Convenție. Aceste circumstanțe specifice vor fi stabilite de la caz la caz.

ii) În plus, Curtea a constatat că sarcina probei, în ceea ce privește existența unei situații precare și vulnerabile, îi revenea reclamantului.

iii) Curtea a examinat cele două criterii dezvoltate în hotărârea *Lacatus* (citată anterior), și anume gravitatea situației economice și sociale a reclamantului și sfera de aplicare a interzicerii

³⁷ *Dian împotriva Danemarcei* (dec.), nr. 44002/22, 21 mai 2024.

³⁸ *Lacatus împotriva Elveției*, nr. 14065/15, 19 ianuarie 2021.

cerșetoriei. Curtea a constatat, în primul rând, că reclamantul nu depindea cu adevărat de cerșetorie pentru a-și asigura supraviețuirea sau a-și proteja demnitatea umană (Curtea a constatat, printre altele, că acesta a putut călători de mai multe ori între România și Danemarca, avea venituri din vânzarea de ziare și colectarea de sticle, precum și din cerșetorie, și că trimisese bani în România în mod regulat, unde deținea și o casă). Prin urmare, Curtea nu a fost convinsă că reclamantul nu dispunea de mijloace

Viața privată

Hotărârea *Dániel Karsai v. Hungary*³⁹ a avut ca obiect interzicerea absolută a sinuciderii asistate.

Reclamantul suferea de scleroză laterală amiotrofică (o afecțiune neurodegenerativă progresivă care este incurabilă). În fața Curții, acesta a invocat o încălcare a dreptului său la respectarea vieții private, consacrat la art. 8 din Convenție, din cauza imposibilității sale de a recurge la sinucidere asistată sau eutanasiu voluntară (în continuare, denumite în mod colectiv „moarte asistată medical” sau „MAM”), astfel de practici fiind ilegale și pasibile de răspundere penală în dreptul maghiar. Reclamantul a susținut, de asemenea, că este o victimă a discriminării interzise de art. 14 din Convenție, deoarece legea nu i-a oferit opțiunea de a-și grăbi decesul, deși în același timp o oferea pacienților cu boli terminale care beneficiau de suport avansat de funcții vitale și care ar putea beneficia de refuzarea sau sistarea intervenției pentru menținerea funcțiilor vitale („RSI”, care era permisă în Ungaria sau în majoritatea celorlalte state contractante).

Curtea a constatat neîncălcarea art. 8. Aceasta a concluzionat că, având în vedere natura etică foarte complexă și sensibilă a problemei în cauză și lipsa unui consens european în acest domeniu (deși există o tendință în creștere a legalizării MAM, majoritatea statelor membre o interzic în continuare și urmăresc penal orice asistență pentru sinucidere, inclusiv MAM), autoritățile maghiare nu și-au depășit marja largă de apreciere punând în balanță, pe de o parte, dreptul reclamantului la autonomie personală garantat de art. 8, iar pe de altă parte, interesul, printre altele, de a proteja viețile persoanelor vulnerabile expuse riscului de abuz și morala

suficiente de subzistență sau că cerșetoria era singura sa opțiune pentru a-și asigura propria supraviețuire sau că, prin actul de cerșetorie, acesta adoptase un anumit mod de viață pentru a depăși situația inumană și precară și, astfel, pentru a-și proteja demnitatea umană. În al doilea rând, interdicția în cauză nu era absolută, ci limitată la câteva locuri și spații desemnate. Circumstanțele cauzei nu erau, așadar, de natură să declanșeze aplicabilitatea art. 8 din Convenție.

societății în ceea ce privește valoarea vieții umane. De asemenea, Curtea a constatat neîncălcarea art. 14, considerând că diferența de tratament dintre cele două grupuri respective de pacienți în fază terminală avea justificare obiectivă și rezonabilă.

Hotărârea este notabilă pentru următoarele motive:

i) Curtea a reafirmat concluzia sa în cauza *Mortier împotriva Belgiei*⁴⁰, potrivit căreia art. 2 nu poate fi interpretat în sensul că interzice în sine dezincriminarea condiționată a oricărei forme de MAM, cu condiția ca o astfel de dezincriminare să fie însoțită de garanții adecvate și suficiente pentru a evita abuzurile și pentru a asigura, astfel, respectarea dreptului la viață. Revenea în primul rând autorităților naționale sarcina de a aprecia dacă MAM putea fi practică în cadrul jurisdicției lor cu respectarea acestei cerințe.

ii) Curtea a examinat capătul de cerere întemeiat de reclamant pe art. 8 în lumina atât a obligațiilor negative, cât și a celor pozitive ale statului pârât, considerând că acestea sunt interconectate, fără a le separa în mod clar în circumstanțele specifice ale cauzei. S-a pus un accent mai mare pe obligația pozitivă în ceea ce privește procedura de MAM urmată în țară și pe obligația negativă atunci când s-a analizat interdicția care se aplica accesului la MAM în străinătate, chiar dacă Curtea a observat că aceasta din urmă nu poate fi complet separată de aspectul pozitiv.

iii) Curtea s-a concentrat asupra implicațiilor etice și societale profunde ale MAM, fiind de acord că interdicția penală în litigiu urmărește scopurile legitime, printre altele, de a

³⁹ *Dániel Karsai împotriva Ungariei*, nr. 32312/23, 13 iunie 2024.

⁴⁰ *Mortier împotriva Belgiei*, nr. 78017/17, pct. 137-141, 4 octombrie 2022.

proteja viețile persoanelor vulnerabile expuse riscului de abuz, de a menține integritatea etică a corpului medical și de a proteja morala societății în ansamblu în ceea ce privește sensul și valoarea vieții umane;

iv) Curtea a refuzat să admită că suferința existențială a unui pacient în fază terminală ar putea, ca atare, să creeze o obligație pentru stat, în temeiul art. 8, de a legaliza MAM;

v) Curtea a subliniat că starea sporită de vulnerabilitate a unui pacient în fază terminală justifică o abordare fundamental umană, incluzând în mod necesar îngrijiri paliative ghidate de compasiune și de standarde medicale ridicate;

vi) Curtea nu a considerat că răspunderea penală pentru un act de sinucidere asistată comis în străinătate, o practică ce nu este rară în rândul statelor contractante, ar face ca pretinsa ingerință să fie disproporționată; și

vii) Curtea a subliniat că, spre deosebire de MAM, RSI era în mod inerent legată de dreptul la consimțământul liber și informat pentru intervenții medicale, recunoscut pe scară largă în Europa, susținut de corpul medical și garantat în mod expres de *Convenția de la Oviedo* din 1997⁴¹.

Hotărârea Marii Camere în cauza *Pindo Mulla împotriva Spaniei*⁴² a avut ca obiect procedura decizională pentru a asigura respectarea autonomiei personale în context medical.

Reclamanta, resortisant ecuadorian, era Martor al lui Iehova. Aceasta, în baza convingerilor sale religioase, a semnat, în diferite momente, documente (o directivă medicală prealabilă accesibilă prin intermediul unui registru național, o procură permanentă și un document de consimțământ informat) care confirmă refuzul său de a efectua transfuzii sanguine în orice situații de asistență medicală. În ciuda acestor documente, i s-au administrat transfuzii sanguine în timpul unei intervenții chirurgicale de urgență, efectuate pentru a-i salva viața. Medicii au acționat în temeiul unei ordonanțe judecătorești de autorizare a luării tuturor măsurilor chirurgicale necesare pentru a proteja viața și integritatea fizică a acesteia. Ordonanța respectivă se bazase pe puține

informații medicale în cauză le-au transmis prin fax unui judecător de serviciu, în așteptarea transferului reclamantei de la un spital în care aceasta fusese tratată inițial și în urma convorbirii lor telefonice cu un medic aflat în ambulanța care o transporta pe reclamantă. Informațiile se refereau în esență la credința reclamantei, gravitatea stării sale de sănătate și refuzul al tuturor tipurilor de tratament, exprimat oral de aceasta. Încercările ulterioare ale reclamantei de a obține anularea ordonanței judecătorești de serviciu în cadrul unei proceduri judiciare au fost respinse.

Reclamanta s-a plâns, în temeiul art. 8 și 9 din *Convenție*, că administrarea de transfuzii sanguine, în ciuda refuzului expres anterior al unui astfel de tratament, i-a încălcat dreptul la respectarea vieții sale private și la libertatea de conștiință și de religie. Curtea a examinat cauza în raport cu art. 8, citit în lumina art. 9, și a constatat o încălcare a acestei dispoziții.

Hotărârea este notabilă în măsura în care Curtea a analizat, pentru prima dată, modul în care obligațiile statului - pe de o parte, de a proteja viața și integritatea fizică a pacienților, iar pe de altă parte, respectarea autonomiei personale a pacienților - trebuie armonizate într-o situație de urgență. Curtea s-a inspirat pe principii jurisprudențiale generale cu privire la obligațiile statului în domeniul sănătății publice și s-a bazat pe dispozițiile relevante ale *Convenției de la Oviedo*, ratificată de Spania. În special:

i) Reclamanta a ales să conteste ordonanța judecătorești de serviciu în fața instanțelor naționale, întrucât a considerat că ordonanța i-a cauzat un „prejudiciu juridic”. Având în vedere această perspectivă în baza căreia cauza a fost judecată în plan intern, Curtea a constatat că ordonanța judecătorești de serviciu ar trebui considerată a fi ingerința de care s-a plâns reclamanta.

ii) Curtea a definit sfera aprecierii sale cu privire la necesitatea ingerinței ca fiind axată pe funcționarea procesului decizional în cauză, ținând seama în mod corespunzător de contextul juridic și factual în care a avut loc ingerința. În această privință, Curtea a subliniat că:

a) în contextul asistenței medicale obișnuite, un pacient adult capabil de discernământ are dreptul de a refuza, în mod liber și conștient, tratamentul medical în pofida consecințelor foarte grave, chiar fatale, pe care le-ar putea avea o astfel de decizie;

b) într-o situație de urgență, în care se pune problema dreptului la viață în paralel cu dreptul

⁴¹ Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și a demnității ființei umane față de aplicațiile biologiei și medicinei: Convenția privind drepturile omului și biomedicina (ETC Nr. 164).

⁴² *Pindo Mulla împotriva Spaniei* (MC), nr. 15541/20, 17 septembrie 2024.

unei persoane de a decide în mod autonom cu privire la tratamentul medical: în primul rând, decizia de a refuza un tratament vital trebuie să fie luată în mod liber și autonom de către o persoană cu capacitatea juridică necesară, care este conștientă de implicațiile unei astfel de decizii; în al doilea rând, trebuie de asemenea să se asigure faptul că o astfel de decizie - a cărei existență trebuie să fie cunoscută de personalul medical - este aplicabilă în speță, în sensul că este clară, specifică și lipsită de ambiguitate în ceea ce privește refuzul tratamentului și reprezintă poziția actuală a pacientului în această privință; și, în sfârșit, în cazul în care există îndoieli privind oricare dintre aceste aspecte menționate, trebuie depuse „eforturi rezonabile” pentru a înlătura aceste îndoieli sau incertitudini legate de refuzul tratamentului și, în cazul în care, în pofida acestor eforturi, este imposibil să se stabilească, în măsura necesară, care este voința pacientului, ar trebui să prevaleze obligația de a proteja viața unui astfel de pacient prin acordarea asistenței medicale esențiale; și

c) statele contractante dispun de o putere discreționară considerabilă în ceea ce privește directivele anticipate privind tratamentul medical și instrumentele similare din domeniul medical. Decizia de a conferi sau nu efect juridic obligatoriu unor astfel de instrumente, precum și modalitățile formale și practice aferente, se încadrează în marja lor de apreciere.

iii) În ceea ce privește situația de fapt din cauză, Curtea a observat că exista un cadru intern bine dezvoltat pentru a asigura respectarea autonomiei pacienților, iar reclamanta s-a bazat pe acest cadru pentru a-și exprima în mod clar refuzul de a i se administra transfuzii sanguine.

Însă funcționarea și aplicarea în practică a acestuia s-a dovedit deficitară. În special, nu s-a explicat motivul pentru care medicii din spitalul în care a fost transferată reclamanta nu au fost, aparent, informați cu privire la refuzul scris al reclamantei de a i se administra transfuzii sanguine (în special directiva anticipată privind tratamentul medical a acesteia), consecința fiind că informațiile pe care le-au prezentat judecătorului de serviciu au fost incomplete. În opinia Curții, lipsa acestor informații a avut un efect determinant asupra procesului decizional în ceea ce privește îngrijirile acordate reclamantei și nu putea fi considerată decât semnificativă. Aceste informații au fost totodată inexacte în măsura în care s-a afirmat că reclamanta a respins „toate tipurile de tratament” și că refuzul său a

fost „verbal”. Prin urmare, judecătorul de serviciu a avut la dispoziție o bază factuală inadecvată pentru a pronunța o ordonanță. Deși a abordat în mod clar importanța protejării dreptului la viață, această ordonanță a luat în considerare într-o măsură mai mică importanța respectării dreptului pacientei de a decide în mod autonom cu privire la tratamentul medical. Curtea a observat cu îngrijorare că ordonanța relevantă nu a pus deloc în discuție problema dacă reclamanta avea în continuare capacitate suficientă de decizie, în forma necesară și pe durata de timp încă disponibilă, cu privire la tratamentul pe care intenționa sau nu să îl accepte. Astfel, din momentul în care a fost pronunțată, ordonanța a transferat competența de a decide de la reclamantă la medici fără știrea acesteia. În plus, nici problema omiterii unor informații esențiale despre consemnarea în documente a dorințelor reclamantei, nici problema capacității sale decizionale la momentul relevant nu au fost abordate în mod adecvat în cadrul procedurii ulterioare pe care reclamanta a inițiat-o în încercarea de reexaminare a ordonanței judecătorului de serviciu.

Prin urmare, Curtea a concluzionat că ordinea juridică internă și, mai precis, procesul decizional, astfel cum a funcționat în prezenta cauză, nu au respectat în mod suficient autonomia personală a reclamantei, pe care aceasta a dorit să și-o exercite pentru a se conforma religiei sale.

Hotărârea pronunțată în cauza *M.A. și alții împotriva Franței*⁴³, a avut ca obiect Legea din 13 aprilie 2016 „pentru consolidarea luptei împotriva sistemului de prostituție și oferirea de sprijin persoanelor prostituate” și art. 611-1 și 225-12-1 din Codul penal.

Reclamantii, care practicaseră în mod obișnuit prostituția în mod legal, s-au plâns de instituirea infracțiunii de cumpărare de acte sexuale, inclusiv între adulți care consimt și acționează într-un spațiu privat. Patru din 261 de reclamantii au introdus acțiuni în fața instanțelor, dar fără succes. În special, Consiliul Constituțional, sesizat cu o întrebare prioritară privind constituționalitatea („ÎPC”), a examinat dispozițiile Codului penal în cauză din perspectiva dreptului la respectarea vieții private, a dreptului la autonomie personală și a dreptului la libertate

⁴³ *M.A. și alții împotriva Franței*, nr. 63664/19 și alte 4, 25 iulie 2024.

sexuală. *Conseil d'État* a constatat, având în vedere scopurile de interes general pe care le urmăreau dispozițiile, că acestea nu constituiau o ingerință excesivă în dreptul la respectarea vieții private prevăzut la art. 8 din Convenție.

În fața Curții, reclamanții au invocat art. 2, 3 și 8 din Convenție. Curtea a considerat că este mai adecvat să examineze capetele de cerere în raport cu art. 8, în vederea abordării fenomenului complex în ansamblu. După examinarea detaliată a argumentelor reclamanților și a cadrului cuprinzător instituit prin legislația în litigiu, Curtea a constatat neîncălcarea art. 8, remarcând în special că alegerea legiuitorului a urmărit să aducă schimbări societale profunde, ale căror efecte ar deveni pe deplin evidente numai în timp, că autoritățile franceze au realizat un echilibru just între interesele concurente aflate în joc și că statul pârât nu și-a depășit marja de apreciere.

Hotărârea este notabilă prin faptul că, pentru prima dată, Curtea a examinat dacă o alegere legislativă făcută de un stat membru în ceea ce privește cadrul juridic care reglementează prostituția pe teritoriul său era compatibilă cu art. 8 din Convenție. În special, Curtea a definit întinderea marjei de apreciere a statului în acest domeniu, care a ridicat probleme morale și etice sensibile și a dat naștere unor opinii diferite, adesea contradictorii; aceasta a evaluat proporționalitatea măsurii în cauză și s-a pronunțat cu privire la echilibrul realizat la nivel național între interesele aflate în joc, în contextul unui proces îndelungat și aprofundat care a dus la adoptarea textului specific de către legiuitorul francez.

Mai multe aspecte merită subliniate:

i) Curtea a considerat că instituirea infracțiunii de cumpărare de acte sexuale a constituit o ingerință în dreptul reclamanților la respectarea vieții lor private, precum și în dreptul lor la autonomie personală și la libertate sexuală, având în vedere că legea în cauză a creat o situație care i-a afectat în mod direct (*M. A. și alții împotriva Franței*)⁴⁴.

ii) Curtea a acceptat diferitele scopuri legitime invocate de Guvernul pârât, reiterând că a constatat deja că prostituția este incompatibilă cu drepturile și demnitatea persoanei umane în cazul în care această activitate este desfășurată sub constrângere (*V.T. împotriva Franței*)⁴⁵, și a

subliniat importanța combaterii rețelelor de prostituție și de trafic de persoane, precum și obligația statelor părți la Convenție de a proteja victimele (a se vedea în special, *Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*⁴⁶ și *S.M. împotriva Croației*)⁴⁷.

iii) Curtea a avut în vedere gradul de consens la nivel european și internațional. A constatat că nu există un numitor comun, nici între statele membre ale Consiliului Europei, nici chiar în cadrul diferitelor organizații internaționale care examinează problema, cu privire la modul optim de abordare a prostituției. A remarcat că recurgerea la incriminarea generală și absolută a cumpărării de acte sexuale ca mijloc de combatere a traficului de persoane face în prezent obiectul unei dezbateri aprinse, dând naștere unor divergențe mari de opinie atât la nivel european, cât și la nivel internațional, fără să se distingă o poziție clară. În consecință, Curtea a considerat că, în acest domeniu, statului pârât trebuia să i se acorde o marjă largă de apreciere, care însă nu era nelimitată.

iv) Curtea a subliniat că incriminarea cumpărării de acte sexuale făcea parte dintr-o abordare cuprinzătoare care avea ca scop combaterea prostituției, prevăzută într-o lege adoptată la încheierea unui proces legislativ lung și complex. A remarcat că rapoartele parlamentare au evidențiat diferențe între diferitele puncte de vedere și poziții în acest domeniu, că fenomenul prostituției este divers, complex și în evoluție și că niciuna dintre politicile publice adoptate până în prezent în celelalte state nu a fost scutită de controverse. Conștient de aceste dificultăți și opinii divergente, legiuitorul francez a făcut așadar o alegere care a rezultat dintr-un control parlamentar atent al tuturor aspectelor culturale, sociale, politice și juridice ale pachetului de măsuri puse în aplicare pentru a reglementa un fenomen eminamente complex, care a ridicat probleme morale și etice extrem de sensibile (a se compara cu *Animal Defenders International împotriva Regatului Unit*)⁴⁸.

v) În acest context special, Curtea s-a bazat în special pe următoarele principii: a) în chestiunile de politică generală, în privința cărora opiniile în cadrul unei societăți democratice pot

⁴⁴ *M.A. și alții împotriva Franței* (dec.), nr. 63664/19 și alte 4, 27 iunie 2023.

⁴⁵ *V.T. împotriva Franței*, nr. 37194/02, pct. 25, 11 septembrie 2007.

⁴⁶ *Rantsev împotriva Ciprului și Rusiei*, nr. 25965/04, pct. 283-288, CEDO 2010 (extrase).

⁴⁷ *S.M. împotriva Croației* (MC), nr. 60561/14, pct. 306, 25 iunie 2020.

⁴⁸ *Animal Defenders International împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 48876/08, CEDO 2013 (extrase).

să difere în mod rezonabil, trebuie acordată o importanță deosebită rolului autorităților care elaborează politici la nivel național (*S.A.S. împotriva Franței*⁴⁹). Acest lucru este deosebit de important atunci când se discută o problemă socială (de exemplu, *Y împotriva Franței*⁵⁰ și *Baret și Caballero împotriva Franței*⁵¹); b) nu este sarcina Curții să substituie aprecierea autorităților naționale competente cu propria apreciere atunci când se pronunță cu privire la politica cea mai adecvată pentru reglementarea practicii prostituției. Mai degrabă, Curtea a examinat dacă, punând în balanță interesele aflate în joc, autoritățile franceze au rămas în limitele marjei lor largi de apreciere în acest domeniu (*S.H. și alții împotriva Austriei*⁵² și *Vavříčka și alții împotriva Republicii Ceha*⁵³).

⁴⁹ *S.A.S. împotriva Franței* (MC), nr. 43835/11, pct. 129 și 154, CEDO 2014 (extrase).

⁵⁰ *Y împotriva Franței*, nr. 76888/17, pct. 74, 31 ianuarie 2023.

⁵¹ *Baret și Caballero împotriva Franței*, nr. 22296/20 și 37138/20, pct. 84, 14 septembrie 2023.

⁵² *S.H. și alții împotriva Austriei* (MC), nr. 57813/00, pct. 106, CEDO 2011.

⁵³ *Vavříčka și alții împotriva Republicii Ceha* (MC), nr. 47621/13 și alte 5, pct. 310, 8 aprilie 2021.

Viața privată și domiciliul

Hotărârea pronunțată în cauza [Aydın Sefa Akay împotriva Turciei](#)⁵⁴ a avut ca obiect reținerea și arestarea preventivă, precum și percheziția corporală a unui judecător al unei instanțe internaționale și percheziția efectuată la domiciliul său, deși judecătorul, în temeiul statutului acestei instanțe, beneficia de imunitate diplomatică.

Reclamantul, resortisant turc și diplomat de carieră, era judecător în cadrul Mecanismului Internațional Rezidual pentru tribunale penale al Organizației Națiunilor Unite („mecanismul”) și lucra la un caz, de la distanță, de la domiciliul său din Istanbul. La scurt timp după tentativa de lovitură de stat militară din 2016, din Turcia, s-a demarat o anchetă penală împotriva angajaților Ministerului Afacerilor Externe suspectați de implicare într-o organizație teroristă armată, FETÖ/PDY (considerată de autorități ca fiind în spatele tentativei de lovitură de stat). În cursul acestei anchete, reclamantul a fost reținut, supus unei percheziții corporale și plasat în arest preventiv. Poliția a efectuat de asemenea o percheziție domiciliară și a ridicat, printre altele, calculatoare, telefoane mobile și două cărți care ar dovedi legătura reclamantului cu FETÖ/PDY. Reclamantul a fost declarat vinovat de apartenență la o organizație teroristă armată și condamnat la 7 ani și 6 luni de închisoare. În cursul procedurii penale, acesta a invocat în mod repetat și fără succes imunitatea diplomatică în calitate de judecător al mecanismului [art. 29 din Statutul mecanismului adoptat prin [Rezoluția 1966 \(2010\)](#) a Consiliului de Securitate]. În pofida unei note verbale din partea Biroului pentru afaceri juridice al ONU și a unui ordin al președintelui mecanismului privind încetarea tuturor procedurilor judiciare împotriva reclamantului și asigurarea punerii în libertate a acestuia, autoritățile și instanțele turce s-au bazat pe statut, pe Convenția asupra privilegiilor și imunităților Națiunilor Unite și Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice, pentru a concluziona că reclamantul nu beneficia de

imunitate absolută, ci doar de imunitate funcțională limitată la acțiunile îndeplinite în cadrul atribuțiilor sale de judecător și că, în orice caz, nu putea invoca imunitatea în fața autorităților statului pe care îl reprezenta sau al cărui resortisant era. Această interpretare a fost în cele din urmă confirmată de Curtea Constituțională.

Curtea a constatat o încălcare atât a art. 5 § 1, cât și a art. 8 din Convenție. Aceasta a considerat că interpretarea dată de instanțele naționale imunității diplomatice a reclamantului nu a fost previzibilă și nici conformă cu cerințele principiului securității juridice, întrucât lectura obișnuită a dispozițiilor relevante din tratatele internaționale, confirmată oficial de președintele mecanismului (acționând în numele Secretarului General al ONU) și de Biroul pentru afaceri juridice al ONU, a permis să se considere în mod cert că reclamantul beneficia efectiv de imunitate diplomatică deplină, inclusiv atunci când lucra de la distanță în conformitate cu cadrul de funcționare al mecanismului. În plus, insecuritatea juridică a fost agravată de o întârziere considerabilă în evaluarea imunității sale diplomatice. Curtea a constatat că ingerința în drepturile reclamantului era lipsită de un temei juridic adecvat. În fine, Curtea a statuat că ingerința în drepturile reclamantului prevăzute la art. 8 nu putea fi justificată în temeiul art. 15 din Convenție (Turcia notificase o derogare în temeiul acestei dispoziții).

Hotărârea este notabilă din mai multe motive:

i) Curtea a constatat, pentru prima dată, că principiile definite în jurisprudența sa privind independența puterii judecătorești naționale, garant independent al justiției și al statului de drept, trebuie să se aplice *mutatis mutandis* judecătorilor și instanțelor internaționale, independența acestora fiind, de asemenea, o condiție *sine qua non* pentru buna administrare a justiției.

ii) Curtea a statuat că nu are competența de a pronunța o hotărâre oficială cu privire la imunitatea diplomatică a reclamantului ca atare, examinând mai degrabă dacă poziția instanțelor naționale a îndeplinit cerințele de previzibilitate și de securitate juridică în sensul art. 8 § 2 din Convenție. În această privință, Curtea a subliniat

⁵⁴ [Aydın Sefa Akay împotriva Turciei](#), nr. 59/17, 23 aprilie 2024. A se vedea, de asemenea, art. 5 § 1 (Arestarea sau detenția legală) și art. 15 (Derogare în caz de stare de urgență) de mai jos.

că, în general, principiul securității juridice ar putea fi compromis dacă instanțele naționale ar introduce în jurisprudența lor excepții care ar fi contrare literei dispozițiilor legale aplicabile sau ar adopta o interpretare extensivă care ar nega garanțiile procedurale prevăzute de lege pentru protecția membrilor corpului judiciar împotriva ingerințelor.

iii) Curtea a constatat că reclamantul părea să fi avut dreptul la imunitate diplomatică deplină, inclusiv inviolabilitatea persoanei sale și

a reședinței sale private și la protecție împotriva oricărei forme de arestare sau detenție, în temeiul dreptului internațional.

iv) Curtea a declarat, în vederea analizei imunității, că sfera de aplicare a privilegiilor și imunităților unui trimis diplomatic nu este pe deplin transpozabilă unui judecător al unei instanțe internaționale, întrucât scopul final în acest din urmă context este de a proteja independența puterii judecătorești, inclusiv în raport cu statul al cărui resortisant este acesta.

Libertatea de gândire, de conștiință și de religie (art. 9)

Libertatea de religie

Hotărârea pronunțată în cauza *Executief van de Moslims van België și alții împotriva Belgiei*⁵⁵ a avut ca obiect obligația de asomare prealabilă a animalelor în contextul sacrificării rituale.

Legea belgiană privind protecția și bunăstarea animalelor prevedea inițial, cu excepția cazurilor de forță majoră sau de necesitate, că un animal vertebrat nu poate fi ucis fără să fi fost anesteziat sau asomat; totuși, această cerință nu se aplica formelor de sacrificare prevăzute de ritualuri religioase. În 2017 și, respectiv, în 2018, Regiunea Flamandă și Regiunea Valonă au modificat dispozițiile în discuție și au eliminat excepția prevăzută în lege pe criterii religioase. Cu toate acestea, ele au înlocuit-o cu o obligație de a utiliza o metodă diferită pentru sacrificarea rituală, și anume asomarea reversibilă neletală. Excepția pe criterii religioase a continuat să se aplice în Regiunea Bruxelles-Capitală, deoarece parlamentul local a respins o propunere de eliminare a acesteia. Curtea Constituțională a Belgiei, sesizată cu contestații împotriva decretelor valone și flamande relevante, a adresat Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) mai multe întrebări preliminare. Într-o hotărâre din 17 decembrie 2020⁵⁶, această instanță a constatat că dispozițiile relevante ale dreptului Uniunii, inclusiv art. 10 din Carta drepturilor fundamentale privind libertatea de gândire, de conștiință și de religie, nu se opun unei reglementări naționale care prevede un proces de asomare reversibilă și neletală.

Ulterior, Curtea Constituțională a confirmat constituționalitatea decretelor, constatând că acele capete de cerere întemeiate pe libertatea de religie și pe principiile egalității și nediscriminării erau nefondate.

Reclamanții în fața Curții erau organizații musulmane belgiene și mai mulți resortisanți belgieni musulmani sau evrei care au pretins că sunt victime ale unei ingerințe în libertatea lor de religie. De asemenea, s-au plâns de discriminare. Curtea a constatat că reclamanții care locuiau în Regiunea Bruxelles-Capitală, unde decretul în cauză nu se aplica, nu aveau calitate procesuală activă, iar capetele lor de cerere erau inadmisibile. Pe fond, aceasta a admis că a existat o ingerință în libertatea de religie a reclamanților prevăzută la art. 9, dar a considerat că aceasta a urmărit scopul legitim al protecției „moralei publice”, care cuprindea bunăstarea animalelor. Având în vedere marja de apreciere acordată statului în astfel de chestiuni, calitatea și fondul dezbaterii parlamentare, împreună cu controlul jurisdicțional pe două niveluri (CJUE și Curtea Constituțională), împreună cu faptul că reclamanții puteau procura în continuare carne de la animale sacrificate în conformitate cu preceptele musulmane și evreiești fără asomare, fie din regiunea Bruxelles, fie din străinătate, Curtea a constatat că ingerința nu era disproporționată. În sfârșit, Curtea a statuat că nu a existat nicio discriminare interzisă de art. 14 din Convenție.

Hotărârea este notabilă pentru următoarele motive:

i) În ceea ce privește fondul, aceasta a fost prima cauză examinată de Curte în care problema excepțiilor pe criterii religioase de la obligația

⁵⁵ *Executief van de Moslims van België și alții împotriva Belgiei*, nr. 16760/22 și alte 8, 13 februarie 2024.

⁵⁶ Hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene din 17 decembrie 2020, în cauza *Centraal Israëlitisch Consistorie van België și alții*, C-336/19, EU:C:2020:1031.

de asomare prealabilă a animalelor a constituit motivul principal al capetelor de cerere întemeiate pe art. 9 (spre deosebire de cauza *Cha'are Shalom Ve Tsedek împotriva Franței*⁵⁷, care a vizat refuzul unui permis de autorizare a sacrificării rituale în conformitate cu practicile stricte ale unei asociații evreiești ortodoxe și în care această problemă a apărut doar indirect).

ii) Curtea a explicat că doctrina „instrument viu”, care a ghidat interpretarea Convenției, vizează nu numai drepturile și libertățile garantate, ci și motivele care justifică orice restrângeri care ar putea fi invocate, având în vedere evoluția societății și a normelor de la redactarea Convenției și până în prezent.

iii) Este prima dată când Curtea a declarat că bunăstarea animalelor poate fi legată de „morală publică”, unul dintre scopurile legitime enumerate în mod exhaustiv în art. 9 din Convenție. Pentru a ajunge la această concluzie, Curtea s-a bazat, în primul rând, pe importanța crescândă a considerațiilor privind bunăstarea animalelor în Europa și, mai precis, în cele două regiuni belgiene în cauză și, în al doilea rând, pe faptul că a constatat într-o cauză anterioară că prevenirea suferinței animalelor putea justifica o ingerință într-un drept prevăzut la art. 11 (libertatea de întrunire și de asociere) în temeiul protecției moralei (*Friend și alții împotriva Regatului Unit*⁵⁸, privind vânatoarea de vulpi). Curtea a explicat că protecția moralei publice, în sensul art. 9 § 2, nu poate fi înțeleasă numai ca protejând demnitatea umană în relațiile interpersonale; deși Convenția garantează, în temeiul art. 1, drepturi și libertăți numai în privința persoanelor, aceasta nu poate fi interpretată ca promovând respectarea absolută a drepturilor și libertăților fără a ține seama de suferința animalelor.

iv) De asemenea, Curtea recunoaște în hotărârea sa că, spre deosebire de dreptul Uniunii Europene, care considera bunăstarea animalelor ca un obiectiv de interes general (art. 13 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene), protecția acesteia nu era prevăzută în mod expres în Convenție. Prin urmare, în acest tip de cauză, examinarea proporționalității unei ingerințe nu constă în a pune în balanță două drepturi de aceeași valoare în lumina Convenției, ci în a evalua dacă ingerința era justificată în principiul

său și dacă era proporțională în ceea ce privește protecția moralității publice, având în vedere marja de apreciere a autorităților, care nu putea avea o sferă de aplicare restrânsă.

⁵⁷ *Cha'are Shalom Ve Tsedek împotriva Franței* (MC), nr. 27417/95, CEDO 2000-VII.

⁵⁸ *Friend și alții împotriva Regatului Unit* (dec.), nr. 16072/06 și 27809/08, pct. 50, 24 noiembrie 2009.

Interzicerea discriminării (art. 14)

Art. 14 coroborat cu art. 2

Hotărârea pronunțată în cauza *F.M. și altele împotriva Rusiei*⁵⁹ a avut ca obiect neîndeplinirea, de către stat, a obligației de protejare împotriva traficului de persoane și aservirii a lucrătoarelor migrante aflate în situație de ședere ilegală și a obligației de anchetare a infracțiunilor comise împotriva acestora.

Reclamantele erau femei aduse în Rusia din țările lor de origine (Kazahstan și Uzbekistan) și exploatate în magazine de proximitate pentru perioade cuprinse între 6 luni și 10 ani. Acestea au fost depozitate de actele lor de identitate și constrânse să presteze muncă neremunerată în condiții dificile, pe durate anormal de lungi, fără pauze sau zile libere. Nu au fost semnate contracte de muncă, iar statutul reclamantelor de lucrătoare migrante străine nu fusese regularizat. Acestea stăteau închise în magazine sub supraveghere atentă, în condiții îngrozitoare, și au fost victimele unor acte de violență (bătăi cauzatoare de vătămări grave, violuri, sarcini forțate, avorturi forțate și îndepărtarea copiilor născuți în captivitate). Reclamantele au reușit în cele din urmă să scape sau au fost eliberate. Ca răspuns la plângerile penale depuse de reclamante cu ajutorul ONG-urilor, autoritățile naționale au efectuat anchete preliminare, în care s-au emis decizii de neîncepere a urmăririi penale.

Reclamantele s-au plâns că autoritățile nu le-au protejat împotriva traficului, exploatării și violenței și, în special, nu au adoptat un cadru legislativ adecvat, nu au luat măsuri operaționale și nu au efectuat o anchetă penală eficientă. Curtea a constatat că reclamantele au fost victime ale traficului transfrontalier și ale aservirii și că statul pârât nu și-a îndeplinit obligațiile pozitive (de fond și procedurale) de a le proteja, încălcând art. 4 din Convenție. Curtea a constatat totodată o încălcare a art. 14 (coroborat cu art. 4) întrucât inacțiunea autorităților a reflectat o atitudine discriminatorie față de reclamante în calitate de

lucrătoare străine cu statut de imigrante nelegale.

Hotărârea este notabilă, deoarece Curtea a aplicat în esență aceleași principii aplicate în temeiul art. 14 coroborat cu art. 2 și 3 privind violența domestică bazată pe criterii de gen (a se vedea *Volodina împotriva Rusiei*⁶⁰ și *Tkheldze împotriva Georgiei*⁶¹) pentru a constata, aparent tot pentru prima dată, o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 4 din Convenție. Lipsa de acțiune a autorităților naționale în ceea ce privește onorarea obligațiilor pozitive care le revin în temeiul art. 4 a echivalat cu tolerarea în mod repetat a traficului, a exploatării prin muncă și a violenței bazate pe gen aferente și a reflectat o atitudine discriminatorie față de reclamante ca femei care erau lucrătoare străine cu statut de imigrante nelegale.

⁵⁹ *F.M. și altele împotriva Rusiei*, nr. 71671/16 și 40190/18, 10 decembrie 2024 (nedefinitivă). A se vedea, de asemenea, art. 4 (Interzicerea sclaviei și a muncii forțate).

⁶⁰ *Volodina împotriva Rusiei*, nr. 41261/17, pct. 109-114, 9 iulie 2019.

⁶¹ *Tkheldze împotriva Georgiei*, nr. 33056/17, pct. 51 și 60, 8 iulie 2021.

Interzicerea generală a discriminării (art. 1 din Protocolul nr. 12)

Hotărârea *Ferrero Quintana împotriva Spaniei*⁶² privea impunerea unei limite de vârstă de 35 de ani pentru un concurs public de ocupare a unor posturi în cadrul poliției comunității autonome Țara Bascilor (*Ertzaintza*).

Reclamantul, care fusese autorizat provizoriu să participe la acest concurs, deși depășise limita de vârstă respectivă, a trecut cu succes diferitele probe, dar nu a fost recrutat din cauza vârstei sale.

În fața Curții, reclamantul a susținut că examenele medicale și testele de aptitudini fizice la care a fost supus au confirmat că era apt fizic să dețină funcția în cauză și că, prin urmare, a fost supus unei discriminări bazate pe vârstă, ceea ce a constituit o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 12. Curtea a constatat că reclamantul se afla într-o situație similară cu cea a persoanelor cu vârsta sub 35 de ani care doreau să participe la același concurs și că, prin urmare, deosebirea de tratament era bazată pe vârstă, ceea ce constituia o „altă situație” în sensul articolului invocat. Cu toate acestea, având în vedere marja largă de apreciere de care beneficiau autoritățile naționale în stabilirea normelor privind accesul la încadrarea în muncă în sectorul public (care includea accesul la încadrarea în muncă în poliție), această diferență de tratament urmărea un scop legitim și era justificată. În ceea ce privește scopul măsurii în litigiu, Curtea a observat că scopul acesteia nu a fost de a-l exclude, ci mai degrabă de a asigura buna funcționare a forțelor de poliție în cauză. În acest context, Curtea a făcut trimitere la hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) în cauza *Salaberria Sorondo*⁶³, care privea un alt candidat ce participa la același concurs precum cel în litigiu în prezenta cauză și în care s-a constatat că preocuparea de a asigura caracterul operațional și buna funcționare a serviciilor de poliție constituie un obiectiv legitim în sensul articolului 4 alineatul (1) din Directiva 2000/78/CE, care a creat un cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce

privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă în cadrul Uniunii Europene. În ceea ce privește caracterul obiectiv și rezonabil al justificării oferite, Curtea a recunoscut că motivele invocate de autoritățile naționale, în special necesitatea de a asigura și de a menține capacitatea funcțională pe termen lung a corpului de poliție autonomă, au fost relevante și suficiente și că măsura în litigiu nu a depășit ceea ce era necesar pentru atingerea obiectivului menționat mai sus. Deoarece nu s-a depășit marja de apreciere acordată statelor în acest domeniu, nu s-a încălcat art. 1 din Protocolul nr. 12. Hotărârea este notabilă deoarece a oferit clarificări importante cu privire la modul în care interzicerea discriminării trebuie aplicată deosebirilor de tratament bazate pe vârstă în ceea ce privește accesul la încadrarea în muncă în sectorul public în general și la funcțiile de agent de poliție în special.

i) Curtea și-a confirmat constatarea potrivit căreia vârsta ar putea constitui o „altă situație” în sensul art. 14 din Convenție (și, prin urmare, și al art. 1 din Protocolul nr. 12), deși nu a sugerat, până în prezent, că discriminarea pe motive de vârstă ar trebui asimilată altor (motive de discriminare „suspecte” (a se vedea cauza *Carvalho Pinto de Sousa Morais împotriva Portugaliei*⁶⁴). În general, Curtea a clarificat faptul că nu toate diferențele de tratament pe motive de vârstă pot fi considerate tipuri ingrate de discriminare (a se compara cu *Timichev împotriva Rusiei*⁶⁵, în care problema era discriminarea rasială); și nici nu au avut toate aceeași importanță relativă pentru interesul individual aflat în joc. În ceea ce privește circumstanțele specifice ale cauzei, Curtea a subliniat două elemente: în primul rând, reclamantul nu făcea parte dintr-un grup vulnerabil; în al doilea rând, acesta a participat la un concurs pentru a deveni angajat în sectorul public, nu pentru a invoca un drept fundamental recunoscut în mod explicit de Convenție. În aceste condiții, Curtea a acordat statului o marjă largă de apreciere în astfel de chestiuni.

⁶² *Ferrero Quintana împotriva Spaniei*, nr. 2669/19, 26 noiembrie 2024 (nedefinitivă).

⁶³ Hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene din 15 noiembrie 2016, în cauza *Salaberria Sorondo*, C-258/15, EU:C:2016:873.

⁶⁴ *Carvalho Pinto de Sousa Morais împotriva Portugaliei*, nr. 17484/15, pct. 45, 25 iulie 2017.

⁶⁵ *Timichev împotriva Rusiei*, nr. 55762/00 și 55974/00, pct. 56, CEDO 2005-XII.

ii) Curtea a admis că vârsta este un factor relevant pentru stabilirea aptitudinilor fizice ale unei persoane. Atribuțiile agenților de poliție în cauză erau nu de natură administrativă, ci operațională sau executivă, necesitând o aptitudine fizică deosebită. Astfel, deficiențele fizice care afectau exercitarea acestor atribuții puteau avea consecințe semnificative nu numai pentru agenții de poliție înșiși și pentru terți, ci și pentru menținerea ordinii publice. Curtea a concluzionat că faptul de a avea anumite capacități fizice ar putea fi considerat o cerință profesională esențială decisivă pentru îndeplinirea atribuțiilor de agent de poliție pentru care reclamantul solicitase admiterea.

iii) În ceea ce privește pretinsa discriminare bazată pe vârstă în legătură cu admiterea într-un post care necesită capacități fizice deosebit de solide, Curtea a considerat că problema dacă o persoană avea astfel de capacități trebuia să fie evaluată în mod dinamic, luând în considerare anii

de serviciu pe care agentul ar trebui să îi efectueze după recrutare, iar nu în mod static, exclusiv în momentul concursului de recrutare. Prin urmare, era legitim ca statul să dorească să se asigure că aceste capacități fizice se mențin pentru un număr maxim de ani de activitate.

iv) Curtea a acceptat, de asemenea, argumentul Guvernului cu privire la necesitatea de a asigura o distribuție echilibrată a vârstei în cadrul poliției și, prin urmare, de a evita o situație în care exista o concentrare foarte mare de personal în categoriile superioare de vârstă, întrucât acest factor avea un impact considerabil asupra caracterului operațional al corpului de poliție. Cu alte cuvinte, ar putea fi oportun, prin intermediul unor măsuri precum cea în discuție, să se asigure prezența unui număr suficient de agenți „tineri” pentru a îndeplini sarcini care implică un efort fizic mai mare. În general, astfel de chestiuni de organizare internă se încadrează în marja de apreciere a statelor contractante.

Protecția proprietății (art. 1 din Protocolul nr. 1)

Respectarea bunurilor

Hotărârea *The J. Paul Getty Trust și alții împotriva Italiei*⁶⁶ a vizat o ordonanță de confiscare în vederea recuperării unui bun cultural care aparținea în mod legal unui stat contractant, dar care a fost achiziționat și exportat ilicit către un stat necontractant.

În 1964, pescari italieni din Marea Adriatică au descoperit o statuie de bronz cunoscută sub numele de „Tânărul victorios” (denumit și „Atletul din Fano” sau „Lysippus din Fano”), care datează din perioada greacă clasică. Ulterior, statuia a fost cumpărată de J. Paul Getty Trust („trustul”), o entitate juridică fără scop lucrativ înregistrată în Statele Unite ale Americii („SUA”). Statuia a fost dusă în SUA și expusă într-un muzeu. Din 1977, autoritățile italiene au făcut mai multe încercări nereușite de a recupera statuia. În 2007, în Italia s-a demarat o procedură de executare, în urma căreia s-a emis o ordonanță de confiscare. Curtea de Casație a statuat că statuia face parte din patrimoniul cultural italian protejat de legislația italiană și aparține de drept statului

italian; a fost exportată ilicit din Italia și apoi achiziționată de trust fără respectarea obligației de diligență necesare pentru a investiga originile ei; și, în aceste condiții și în conformitate cu jurisprudența Curții Constituționale, o ordonanță de confiscare putea fi emisă împotriva unei persoane care nu era implicată în infracțiune chiar dacă nu existase nicio condamnare penală și chiar dacă infracțiunea în cauză se prescrisese, cu condiția să se poată constata o „lipsă de vigilență”. O procedură de recunoaștere și executare a măsurii de confiscare, care fusese inițiată în SUA la cererea autorităților italiene, era încă pendinte în prima fază. În fața Curții, reclamantii (trustul și 14 membri ai consiliului de administrație al acestuia) au invocat o încălcare a dreptului lor la respectarea bunurilor, garantat de art. 1 din Protocolul nr. 1.

Curtea a constatat că trustul - spre deosebire de administratorii individuali - se putea pretinde „victimă” a încălcării invocate. Pe fond, a considerat că Italia nu și-a depășit marja de apreciere și a constatat neîncălcarea art. 1 din Protocolul nr. 1. În această privință, Curtea a luat în considerare marja largă de apreciere a statului

⁶⁶ *J. Paul Getty Trust și alții împotriva Italiei*, nr. 35271/19, 2 mai 2024.

în ceea ce privește „interesul general” privind conservarea patrimoniului cultural, puternicul consens existent în dreptul internațional și european cu privire la necesitatea de a proteja bunurile culturale împotriva exportului ilicit și de a le înapoia țării lor de origine, comportamentul neglijent al trustului, precum și vidul juridic cu totul excepțional în care s-au aflat autoritățile naționale la momentul faptelor.

Hotărârea este notabilă în mai multe privințe, atât în ceea ce privește motivarea, cât și soluția.

i) Adoptând abordarea utilizată în cauzele referitoare la extrădare [*Stephens împotriva Maltei* (nr. 1)⁶⁷; *Toniolo împotriva San Marino și Italiei*⁶⁸; *Vasiliciuc împotriva Republicii Moldova*⁶⁹; și *Gilanov împotriva Republicii Moldova*⁷⁰], Curtea a definit un principiu general aplicabil cooperării juridice și judiciare internaționale. Un act care a fost inițiat de un stat solicitant în temeiul dreptului său intern și căruia statul solicitat i-a dat curs ca răspuns la obligațiile ce îi revin în temeiul tratatului ar putea fi atribuit statului solicitant chiar dacă actul a fost sau urmează să fie executat de statul solicitat. Prin urmare, ordonanța de confiscare, care trebuie executată în SUA, putea fi atribuită Italiei.

ii) Deși sensul autonom al termenului „bunuri”, în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1, nu se limitează la proprietate, acesta nu este în mod necesar aplicabil oricărui tip de „bun” (în sensul utilizat de dreptul civil). Această apreciere trebuie efectuată de la caz la caz, stabilind existența unui interes patrimonial real pe baza unor criterii precum durata deținerii bunului și recunoașterea calității procesuale active a proprietarului în fața instanțelor naționale.

iii) Având în vedere specificitatea și complexitatea situației juridice în cauză - protecția patrimoniului cultural și recuperarea unui bun cultural exportat ilicit printr-o măsură care implică un litigiu cu privire la drepturile de proprietate ale actualului proprietar - Curtea a considerat că nu este necesar să se pronunțe cu privire la chestiunea dacă pretinsa ingerință intră sub incidența oricăreia dintre cele două clauze speciale de la art. 1 din Protocolul nr. 1 („[lipsirea] de proprietate” sau „[reglementarea] folosirii bunurilor”), întrucât norma generală

consacrată în prima teză a articolului respectiv era cu siguranță aplicabilă.

iv) În sfârșit și de asemenea, important, pentru a aprecia legalitatea și proporționalitatea măsurii în litigiu, Curtea s-a bazat în mod direct pe contextul juridic global și, în special, pe evoluția dreptului internațional în domeniul protecției bunurilor culturale. În consecință, aceasta a considerat că lipsa unui termen pentru acțiunile de recuperare a bunurilor culturale furate sau exportate ilicit nu putea, în sine, să ducă la concluzia că ingerința în cauză era imprevizibilă sau arbitrară: dimpotrivă, aceasta pare a fi o trăsătură distinctă a mai multor state (inclusiv în cadrul Consiliului Europei) și ar putea fi justificată de necesitatea de a acorda autorităților naționale o marjă de manevră considerabilă în acest domeniu specific. În plus, unul dintre factorii esențiali pentru a stabili dacă statul pârât a acționat în limitele marjei sale de apreciere a fost faptul că, inițial, autoritățile sale au trebuit să acționeze într-un vid juridic, deoarece nu existau instrumente juridice internaționale obligatorii în vigoare la momentul achiziționării și exportării bunului de către trust, ceea ce ar fi permis autorităților italiene să îl recupereze sau, cel puțin, să obțină cooperarea deplină a autorităților naționale străine. În această privință, Curtea a subliniat că, în prezent, într-un scenariu similar, autoritățile naționale ar avea obligația de a respecta cu strictețe termenele și procedurile prevăzute de orice dispoziții aplicabile ale tratatelor internaționale și ale dreptului Uniunii.

⁶⁷ *Stephens împotriva Maltei* (nr. 1), nr. 11956/07, pct. 50-54, 21 aprilie 2009.

⁶⁸ *Toniolo împotriva San Marino și Italiei*, nr. 44853/10, pct. 56, 26 iunie 2012.

⁶⁹ *Vasiliciuc împotriva Republicii Moldova*, nr. 15944/11, pct. 21-25, 2 mai 2017.

⁷⁰ *Gilanov împotriva Republicii Moldova*, nr. 44719/10, pct. 41-44, 13 septembrie 2022.

Libertatea de circulație (art. 2 din Protocolul nr. 4)

Libertatea de circulație

Hotărârea *Domenjoud împotriva Franței*⁷¹ s-a referit la măsurile de interdicție de a părăsi reședința în contextul unei stări de urgență declarate în Franța ca răspuns la atacurile teroriste din 13 noiembrie 2015, în urma cărora Franța și-a exercitat dreptul de derogare prevăzut la art. 15 din Convenție.

Reclamanții erau doi frați cărora li s-a aplicat interdicția de a părăsi reședința pe o durată de 16 zile prin ordin al ministrului de interne. Ordinele s-au bazat pe note „albe” („notes blanches”) din partea serviciilor de informații, care indicau (i) apartenența reclamanților la grupuri politice radicale de extremă stânga, (ii) implicarea lor în acte de violență în trecut și (iii) riscul ca aceștia să participe la „activități de protest extrem de violente” în contextul celei de a 21-a Conferințe a părților la Convenția-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice („COP21”), care urma să înceapă la Paris câteva zile mai târziu. Măsurile au inclus obligarea reclamanților de a se prezenta de trei ori pe zi la o secție de poliție și de a nu-și părăsi domiciliul în timpul nopții. Reclamanții au exercitat în fața instanțelor administrative diferite căi de atac împotriva interdicției de a părăsi reședința, dar nu au avut câștig de cauză. În special, o întrebare prioritară privind constituționalitatea (*question prioritaire de constitutionnalité*) a fost adresată Consiliului Constituțional, care a constatat că interdicția de a părăsi reședința, astfel cum este prevăzută în Legea din 3 aprilie 1955 privind starea de urgență și aplicată în prezenta cauză, nu a constituit nici privare de libertate, nici ingerință disproporționată în ceea ce privește libertatea de circulație.

În fața Curții, reclamanții au invocat încălcarea art. 5 din Convenție și a art. 2 din Protocolul nr. 4. Curtea a constatat că art. 5 nu se aplică măsurilor în litigiu și că, prin urmare, capătul de cerere conex era incompatibil *ratione*

materiae cu Convenția. Cu toate acestea, în contextul art. 2 din Protocolul nr. 4, aceasta a constatat neîncălcarea dispoziției respective în privința primului reclamant și o încălcare în privința celui de-al doilea. Curtea a considerat că interdicția de a părăsi reședința nu îndeplinise cerințele de fond și de procedură ale acestei dispoziții, iar măsura nu intra sub incidența derogării făcute de Franța în temeiul art. 15 din Convenție.

Hotărârea este notabilă din următoarele motive.

i) În ceea ce privește previzibilitatea temeiului juridic al unei măsuri care restrânge libertatea și care este aplicată în contextul unei stări de urgență, Curtea a fost sesizată pentru prima dată să examineze o situație în care o măsură individuală a fost dispusă pentru motive diferite de cele care justifică starea generală de urgență (în speță, amenințarea terorismului islamist). În această privință, hotărârea a reprezentat o dezvoltare a cauzelor *Pagerie împotriva Franței*⁷² și *Fanouni împotriva Franței*⁷³, unde legătura a fost clară și evidentă. În speță, Curtea a precizat că o lege privind starea de urgență nu poate fi utilizată de autoritățile naționale pentru a adopta măsuri de restrângere a libertăților în cazul în care acestea nu au nicio legătură cu circumstanțele care au justificat adoptarea respectivei legislații. Cu toate acestea, a acceptat că, într-o situație de urgență, autoritățile naționale ar putea fi obligate să facă alegeri operaționale pentru a-și îndeplini întreaga gamă de responsabilități. Prin urmare, ar putea exista o legătură indirectă între scopul urmărit la declararea stării de urgență și justificarea măsurilor luate în temeiul acesteia, cu condiția ca legătura să fie suficient de puternică pentru a elimina orice posibilitate de abuz. În plus, Curtea a urmărit să se asigure că această protecție împotriva arbitrariului a fost efectivă în

⁷¹ *Domenjoud împotriva Franței*, nr. 34749/16 și 79607/17, 16 mai 2024. A se vedea, de asemenea, art. 15 (Derogare în caz de stare de urgență) de mai jos.

⁷² *Pagerie împotriva Franței*, nr. 24203/16, pct. 178-191, 19 ianuarie 2023.

⁷³ *Fanouni împotriva Franței*, nr. 31185/18, pct. 49-51, 15 iunie 2023.

circumstanțele cauzei și, în special, că existența unei legături adecvate între măsuri și cadrul stării de urgență a fost verificată.

ii) Hotărârea a confirmat concluziile din hotărârile *Pagerie* și *Fanouni* (citate anterior, pct. 206-207 și, respectiv, pct. 60-61) în ceea ce privește principiile care reglementează modul în care instanțele administrative ar trebui să ia în considerare „notele albe” - note nesemnate și adesea nedatate care nu conțin nici numele persoanei care le-a redactat, nici sursele informațiilor lor. Curtea nu a exclus utilizarea unor astfel de documente, dar a subliniat necesitatea unor garanții procedurale adecvate.

În speță, Curtea a considerat adecvate garanțiile prevăzute în general în dreptul intern, și anume: în primul rând, astfel de note trebuie să facă obiectul unei proceduri contradictorii; în al doilea rând, instanțele administrative au obligația de a controla exactitatea și precizia conținutului lor, verificând dacă acestea conțin fapte precise și detaliate și dacă aceste fapte sunt sau nu contestate în mod serios; în al treilea rând, instanțele administrative dispun de competențe de cercetare pentru a efectua acest control. Cu toate acestea, Curtea a efectuat o examinare separată a respectării acestor garanții în cazul individual al fiecărui reclamant.

Alte dispoziții ale Convenției

Derogare în caz de stare de urgență (art. 15)

Hotărârea pronunțată în cauza *Aydın Sefa Akay împotriva Turciei*⁷⁴ a avut ca obiect reținerea și arestarea preventivă, precum și percheziția corporală a unui judecător al unei instanțe internaționale și percheziția efectuată la domiciliul său, deși judecătorul, în temeiul statutului acestei instanțe, beneficia de imunitate diplomatică.

Reclamantul, resortisant turc și diplomat de carieră, era judecător în cadrul Mecanismului Internațional Rezidual pentru tribunale penale al Organizației Națiunilor Unite („mecanismul”) și lucra la un caz, de la distanță, de la domiciliul său din Istanbul. La scurt timp după tentativa de lovitură de stat militară din 2016, din Turcia, s-a demarat o anchetă penală împotriva angajaților Ministerului Afacerilor Externe suspectați de implicare într-o organizație teroristă armată, FETÖ/PDY (considerată de autorități ca fiind în spatele tentativei de lovitură de stat). În cursul acestei anchete, reclamantul a fost reținut, supus unei percheziții corporale și plasat în arest preventiv. Poliția a efectuat de asemenea o percheziție domiciliară și a ridicat, printre altele, calculatoare, telefoane mobile și două cărți care ar dovedea legătura reclamantului cu FETÖ/PDY. Reclamantul a fost declarat vinovat de apartenență la o organizație teroristă armată și condamnat la 7 ani și 6 luni de închisoare. În cursul procedurii penale, acesta a invocat în mod repetat și fără succes imunitatea diplomatică în calitate de judecător al mecanismului [art. 29 din Statutul mecanismului adoptat prin *Rezoluția*

1966 (2010) a Consiliului de Securitate]. În pofida unei *note verbale* din partea Biroului pentru afaceri juridice al ONU și a unui ordin al președintelui mecanismului privind încetarea tuturor procedurilor judiciare împotriva reclamantului și asigurarea punerii în libertate a acestuia, autoritățile și instanțele turce s-au bazat pe statut, pe Convenția asupra privilegiilor și imunităților Națiunilor Unite și Convenția de la Viena cu privire la relațiile diplomatice, pentru a concluziona că reclamantul nu beneficiase de imunitate absolută, ci doar de imunitate funcțională limitată la acțiunile îndeplinite în cadrul atribuțiilor sale de judecător și că, în orice caz, nu putea invoca imunitatea în fața autorităților statului pe care îl reprezenta sau al cărui resortisant era. Această interpretare a fost în cele din urmă confirmată de Curtea Constituțională.

Curtea a constatat o încălcare atât a art. 5 § 1, cât și a art. 8 din Convenție. Aceasta a considerat că interpretarea dată de instanțele naționale imunității diplomatice a reclamantului nu a fost previzibilă și nici conformă cu cerințele principiului securității juridice prevăzut la art. 5 § 1, întrucât lectura obișnuită a dispozițiilor relevante din tratatele internaționale, confirmată oficial de președintele mecanismului (acționând în numele Secretarului General al ONU) și de Biroul pentru afaceri juridice al ONU, a permis să se considere în mod cert că reclamantul beneficia efectiv de imunitate diplomatică deplină, inclusiv atunci când lucra de la distanță în conformitate cu cadrul de funcționare al mecanismului. În plus, insecuritatea juridică a fost agravată de o întârziere considerabilă în evaluarea imunității sale diplomatice. În fine, Curtea a statuat că

⁷⁴ *Aydın Sefa Akay împotriva Turciei*, nr. 59/17, 23 aprilie 2024. A se vedea, de asemenea, art. 5 § 1 (Arestarea sau detenția legală) și art. 8 (Viața privată și domiciliul) de mai sus.

arestarea preventivă a reclamantului nu putea fi justificată în temeiul art. 15 din Convenție (Turcia notificase o derogare în temeiul acestei dispoziții). Hotărârea prezintă caracter de noutate, întrucât Curtea a extins, pentru prima dată, rezerva referitoare la „alte obligații care decurg din dreptul internațional”, prevăzută la art. 15, la obligațiile care decurg din imunitatea diplomatică.

 Hotărârea *Domenjoud împotriva Franței*⁷⁵ s-a referit la măsurile de interdicție de a părăsi reședința în contextul unei stări de urgență declarate în Franța ca răspuns la atacurile teroriste din 13 noiembrie 2015, în urma cărora Franța și-a exercitat dreptul de derogare prevăzut la art. 15 din Convenție. Reclamanții erau doi frați cărora li s-a aplicat interdicția de a părăsi reședința pe o durată de 16 zile prin ordin al ministrului de interne. Ordinele s-au bazat pe „note albe” („notes blanches”) din partea serviciilor de informații, care indicau (i) apartenența reclamanților la grupuri politice radicale de extremă stânga, (ii) implicarea lor în acte de violență în trecut și (iii) riscul ca aceștia să participe la „activități de protest extrem de violente” în contextul celei de a 21-a Conferințe a părților la Convenția-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice („COP21”), care urma să înceapă la Paris câteva zile mai târziu. Măsurile au inclus obligarea reclamanților de a se prezenta de trei ori pe zi la o secție de poliție și de a nu-și părăsi domiciliul în timpul nopții. Reclamanții au exercitat în fața instanțelor administrative diferite căi de atac împotriva interdicției de a părăsi reședința, dar nu au avut câștig de cauză. În special, o întrebare prioritară privind constituționalitatea (*question prioritaire de constitutionnalité*) a fost adresată Consiliului Constituțional, care a constatat că interdicția de a părăsi reședința, astfel cum este prevăzută în Legea din 3 aprilie 1955 privind starea de urgență și aplicată în prezenta cauză, nu a constituit nici priver de libertate, nici ingerință disproporționată în ceea ce privește libertatea de circulație.

În fața Curții, reclamanții au invocat încălcarea art. 5 din Convenție și a art. 2 din Protocolul nr. 4. Curtea a constatat că art. 5 nu se aplică măsurilor în litigiu și că, prin urmare, capătul de cerere conex era incompatibil *ratione*

materiae cu Convenția. Cu toate acestea, în contextul art. 2 din Protocolul nr. 4, aceasta a constatat neîncălcarea dispoziției respective în privința primului reclamant și o încălcare în privința celui de-al doilea. Curtea a considerat că interdicția de a părăsi reședința nu îndeplinește cerințele de fond și de procedură ale acestei dispoziții, iar măsura nu intra sub incidența derogării făcute de Franța în temeiul art. 15 din Convenție.

În ceea ce privește art. 15 § 1 din Convenție, hotărârea este notabilă prin faptul că Curtea a apreciat dacă măsurile de derogare au fost strict necesare în lumina motivelor derogării, astfel cum au fost enunțate în mod clar, fără a transpune în această apreciat nivelul moderat de control pe care l-a stabilit în temeiul art. 2 din Protocolul nr. 4. În speță, Curtea a considerat că măsura în discuție nu era strict necesară pentru îndeplinirea obiectivului de combatere a terorismului, astfel cum este urmărit prin exercitarea dreptului la derogare.

⁷⁵ *Domenjoud împotriva Franței*, nr. 34749/16 și 79607/17, 16 mai 2024. A se vedea, de asemenea, art. 2 din Protocolul Nr. 2 (Libertatea de circulație) de mai sus.

Restrângeri neprevăzute de Convenție (art. 18)

Hotărârea Marii Camere în cauza interstatală *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)*⁷⁶ a vizat numeroase încălcări ale Convenției și ale protocoalelor la aceasta în regiunea Crimeea în timpul evenimentelor în cursul cărora regiunea Crimeea (inclusiv orașul Sevastopol) ar fi fost integrată în Federația Rusă, precum și al unor evenimente ulterioare. Guvernul ucrainean a susținut că Federația Rusă este responsabilă de practici administrative care au dus la numeroase încălcări ale drepturilor omului, aceste practici făcând parte dintr-o campanie amplă și interconectată de represiune politică pusă în aplicare de Rusia cu scopul de a înăbuși orice opoziție politică.

Domeniul de aplicare temporal și teritorial al cererii nr. 20958/14 a fost limitat la perioada 27 februarie 2014 - 26 august 2015 și la teritoriul Crimeei, în timp ce cererea nr. 38334/18 nu a avut astfel de limitări temporale. Guvernul reclamant nu a solicitat soluționarea cauzelor individuale la care a făcut trimitere, ci mai degrabă a solicitat ca acestea să fie tratate ca dovezi ale unei practici administrative contrare Convenției. În consecință, capetele de cerere individuale cu privire la pretinse încălcări ale Convenției nu intrau în domeniul de aplicare al cauzei.

În decizia privind admisibilitatea⁷⁷, Marea Cameră a statuat că faptele în litigiu vizate de cererea nr. 20958/14 erau sub „jurisdicția” Federației Ruse în sensul art. 1 din Convenție; a respins excepțiile preliminare ridicate de Guvernul pârât și a declarat admisibile capetele de cerere formulate de Guvernul reclamant cu privire la pretinsa existență a unor practici administrative contrare art. 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10 și 11 din Convenție, art. 1 și 2 din Protocolul nr. 1, art. 2 din Protocolul nr. 4, precum și art. 14 din Convenție, coroborate cu art. 8, 9, 10 și 11 din Convenție și cu art. 2 din Protocolul nr. 4 la Convenție. Marea Cameră a desfășurat ulterior o

ședință cu privire la fondul cererii nr. 20958/14 și cu privire la admisibilitatea și fondul cererii nr. 38334/18 (privind, printre altele, tratamentul „deținuților politici ucraineni” în Crimeea, în alte părți ale Ucrainei, în Federația Rusă și în Belarus).

În această decizie, Marea Cameră a declarat admisibil capătul de cerere privind transferul prizonierilor din Crimeea în Rusia, care a fost de asemenea invocat în cererea nr. 20958/14, care între timp a fost adusă la cunoștința Federației Ruse, și a constatat o încălcare a Convenției și a protocoalelor la aceasta în ceea ce privește fiecare dintre capetele de cerere admisibile din cererea respectivă. De asemenea, a declarat cererea nr. 38334/18 admisibilă în parte și inadmisibilă în parte. Cu privire la fondul acestei cereri, Marea Cameră a constatat o încălcare a art. 3, 5, 6, 7, 8, 10 și 11 din Convenție, precum și a art. 18 coroborat cu art. 5, 6, 8, 10 și 11. De asemenea, a rezervat aspectul privind reparația echitabilă și a indicat, în conformitate cu art. 46 din Convenție, că statul pârât ar trebui să ia toate măsurile pentru a asigura, cât mai curând posibil, returnarea în condiții de siguranță a prizonierilor relevanți transferați din Crimeea în închisori din Rusia.

Hotărârea Marii Camere prezintă caracter de noutate prin faptul că definește în mod clar aplicabilitatea art. 18 coroborat cu art. 6 și 7 (pentru abordările de până acum, a se vedea *Navalnyy și Ofitserov împotriva Rusiei*⁷⁸; *Navalnyye împotriva Rusiei*⁷⁹; și *Khodorkovskiy și Lebedev împotriva Rusiei*⁸⁰). În ceea ce privește art. 6, Curtea a confirmat că dispozițiile Convenției permit atât restrângeri explicite, cât și restrângeri implicite. În plus, având în vedere jurisprudența sa extinsă în materie, Curtea a constatat că drepturile protejate în temeiul art. 6 sunt garanții în raport cu care abuzurile fundamentale săvârșite de un stat ar putea să se manifeste. Prin urmare, art. 18 era aplicabil în coroborare cu art. 6. În schimb, situația nu era aceeași în ceea ce privește art. 7. Având în vedere caracterul nederogabil al garanțiilor oferite de

⁷⁶ *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)*, nr. 20958/14 și 38334/18, 25 iunie 2024. A se vedea, de asemenea, Dreptul internațional umanitar (Principiul „legalității”) și art. 35 (Competența de a soluționa cauzele împotriva Rusiei), precum și art. 2 (Dreptul la viață - Dispariții forțate) de mai sus și art. 33 (Cauze interstatuale) de mai jos.

⁷⁷ *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)* (dec.) (MC), nr. 20958/14 și 38334/18, 16 decembrie 2020.

⁷⁸ *Navalnyy și Ofitserov împotriva Rusiei*, nr. 46632/13 și 28671/14, pct. 129, 23 februarie 2016.

⁷⁹ *Navalnyy împotriva Rusiei*, nr. 101/15, pct. 88-89, 17 octombrie 2017.

⁸⁰ *Khodorkovskiy și Lebedev împotriva Rusiei*, nr. 11082/06 și 13772/05, pct. 897-909, 25 iulie 2013.

acesta, Curtea a considerat că art. 18 nu se poate aplica în coroborare cu acesta, astfel încât acest capăt de cerere (art. 18 coroborat cu art. 7) a fost

considerat incompatibil *rationae materiae* cu Convenția.

Cauze interstatale

Practica administrativă

Hotărârea pronunțată de Marea Cameră în cauza interstatală *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)*⁸¹ a vizat numeroase încălcări ale Convenției și ale protocoalelor la aceasta în regiunea Crimeea în timpul evenimentelor în cursul cărora regiunea Crimeea (inclusiv orașul Sevastopol) ar fi fost integrată în Federația Rusă, precum și al unor evenimente ulterioare. Guvernul ucrainean a susținut că Federația Rusă este responsabilă de practici administrative care au dus la numeroase încălcări ale drepturilor omului, aceste practici făcând parte dintr-o campanie amplă și interconectată de represiune politică pusă în aplicare de Rusia cu scopul de a înăbuși orice opoziție politică.

Domeniul de aplicare temporal și teritorial al cererii nr. 20958/14 a fost limitat la perioada 27 februarie 2014 - 26 august 2015 și la teritoriul Crimeei, în timp ce cererea nr. 38334/18 nu a avut astfel de limitări temporale. Guvernul reclamant nu a solicitat soluționarea cauzelor individuale la care a făcut trimitere, ci mai degrabă a solicitat ca acestea să fie tratate ca dovezi ale unei practici administrative contrare Convenției. În consecință, capetele de cerere individuale cu privire la pretinse încălcări ale Convenției nu intrau în domeniul de aplicare al cauzei.

În decizia privind admisibilitatea⁸², Marea Cameră a statuat că faptele în litigiu vizate de cererea nr. 20958/14 erau sub „jurisdicția” Federației Ruse în sensul art. 1 din Convenție; a respins excepțiile preliminare ridicate de

Guvernul pârât și a declarat admisibile capetele de cerere formulate de Guvernul reclamant cu privire la pretinsa existență a unor practici administrative contrare art. 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10 și 11 din Convenție, art. 1 și 2 din Protocolul nr. 1, art. 2 din Protocolul nr. 4, precum și art. 14 din Convenție, coroborate cu art. 8, 9, 10 și 11 din Convenție și cu art. 2 din Protocolul nr. 4 la Convenție. Marea Cameră a desfășurat ulterior o ședință cu privire la fondul cererii nr. 20958/14 și cu privire la admisibilitatea și fondul cererii nr. 38334/18 (privind, printre altele, tratamentul „deținuților politici ucraineni” în Crimeea, în alte părți ale Ucrainei, în Federația Rusă și în Belarus).

În această decizie, Marea Cameră a declarat admisibil capătul de cerere privind transferul prizonierilor din Crimeea în Rusia, care a fost de asemenea invocat în cererea nr. 20958/14, care între timp a fost adusă la cunoștința Federației Ruse, și a constatat o încălcare a Convenției și a protocoalelor la aceasta în ceea ce privește fiecare dintre capetele de cerere admisibile din cererea respectivă. De asemenea, a declarat cererea nr. 38334/18 admisibilă în parte și inadmisibilă în parte. Cu privire la fondul acestei cereri, Marea Cameră a constatat o încălcare a art. 3, 5, 6, 7, 8, 10 și 11 din Convenție, precum și a art. 18 coroborat cu art. 5, 6, 8, 10 și 11. De asemenea, a rezervat aspectul privind reparația echitabilă și a indicat, în conformitate cu art. 46 din Convenție, că statul pârât ar trebui să ia toate măsurile pentru a asigura, cât mai curând posibil, returnarea în condiții de siguranță a prizonierilor relevanți transferați din Crimeea în închisori din Rusia.

Hotărârea Marii Camere este importantă, întrucât Curtea statuat că, atunci când se stabilește existența unei practici administrative constând în dispariții forțate care contravine

⁸¹ *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)* (MC), nr. 20958/14 și 38334/18, 25 iunie 2024. A se vedea, de asemenea, art. 35 (Competența de a soluționa cauzele împotriva Rusiei), art. 2 (Dreptul la viață - Dispariții forțate), art. 18 (Restrângeri neprevăzute de Convenție) de mai sus.

⁸² *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)* (dec.) (MC), nr. 20958/14 și 38334/18, 16 decembrie 2020.

art. 2 din Convenție, examinarea globală nu ar trebui să se limiteze numai la persoanele care, în cele din urmă, nu au mai fost găsite. Chiar dacă prezumția decesului se aplica numai acestor persoane, Curtea a considerat că următorii factori aveau o importanță deosebită în contextul general al unui număr mare de cazuri de privare nelegală de libertate și al perioadei relativ scurte în care au avut loc răpirile: răpirile au fost săvârșite de persoane ale căror acțiuni au implicat responsabilitatea statului pârât; faptul că victimele erau în principal activiști pro-ucraineni, jurnaliști și tătari din Crimeea, care au fost percepuți ca oponenți ai evenimentelor ce se desfășurau în Crimeea la momentul respectiv; faptul că răpirile au urmat un anumit model și au fost utilizate ca mijloc de intimidare și persecutare a unor astfel de persoane în cadrul aplicării unei strategii globale a statului pârât de

suprimare a opoziției existente în Crimeea față de „ocupația” rusă. În speță, au existat 43 de cazuri documentate de dispariții, dar numai opt dintre persoanele răpite erau încă dispărute, locul și soarta acestora rămânând necunoscute; majoritatea persoanelor în cauză au fost puse în libertate la scurt timp după dispariția lor. Cu toate acestea, Curtea a considerat că au existat „suficient de numeroase” cazuri de răpire încât să constituie un model sau un sistem („repetarea unor acte”) care pune viața în pericol și astfel era de natură să declanșeze aplicabilitatea art. 2 în ceea ce privește practica administrativă respectivă: în plus, autoritățile de urmărire penală din statul pârât au refuzat în mod sistematic să efectueze o anchetă eficientă privind susținerile credibile referitoare la disparițiile forțate.

Index cauze

A

Aydın Sefa Akay împotriva Turciei,
nr. 59/17, 23 aprilie 2024 **82 • 96 • 104**

B

Bogdan împotriva Ucrainei, nr. 3016/16, 8 februarie 2024 **88**

C

Carême împotriva Franței (dec.) (MC), nr. 7189/21,
9 aprilie 2024 **75**

D

Dániel Karsai împotriva Ungariei, nr. 32312/23, 13 iunie 2024 **92**

Dian împotriva Danemarcei (dec.), nr. 44002/22, 21 mai 2024 **91**

Domenjoud împotriva Franței, nr. 34749/16
și 79607/17, 16 mai 2024 **102 • 105**

Duarte Agostinho și alții împotriva Portugaliei și a
altor 32 de state (dec.) (MC), nr. 39371/20, 9 aprilie
2024 **74 • 75 • 77**

E

Executief van de Moslims van België și alții
împotriva Belgiei, nr. 16760/22 și
alte 8, 13 februarie 2024 **97**

F

Fabbri și alții împotriva San Marino (MC),
nr. 6319/21 și alte 2, 24 septembrie 2024 **84**

Ferrero Quintana împotriva Spaniei,
nr. 2669/19, 26 noiembrie 2024 **99**

F.M. și altele împotriva Rusiei, nr. 71671/16
și 40190/18, 10 decembrie 2024 **81 • 98**

M

M.A. împotriva Franței,
nr. 63664/19 și alte 4, 25 iulie
2024 **94 • 95**

N

Nealon și Hallam împotriva Regatului Unit (MC),
nr. 32483/19 și 35049/19, 11 iunie 2024 **86**

P

Pindo Mulla împotriva Spaniei (MC),
nr. 15541/20, 17 septembrie 2024 **93**

T

The J. Paul Getty Trust și alții împotriva
Italiai, nr. 35271/19, 2 mai 2024 **100**

U

Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)
nr. 20958/14 și 38334/18, 25 iunie 2024
72 • 78 • 80 • 105 • 106 • 107

V

Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și
altele împotriva Elveției (MC),
nr. 53600/20, 9 aprilie 2024 **74 • 75 • 86 • 89**

